

Paweł Bachmat

Prawnokarna ochrona transparentności działania spółdzielni na gruncie ustawy Prawo spółdzielcze – postulaty *de lege ferenda*¹

*Criminal legal protection of the transparency of cooperatives
under the Law on Cooperatives – de lege ferenda demands*

Abstract

The article analyses the types of offences under Articles 267b, 267c and 267d of the Law on Cooperatives. On the basis of these provisions, the lawmakers have criminalised the failure to comply with a cooperative's obligations where the reason may be linked to the intention to ensure the protection of the cooperative members' interests by enforcing – from those obliged within the cooperative's structure – a standard of transparent operation.

Keywords: law on cooperatives, cooperatives, transparency, criminal offence

Streszczenie

W artykule poddano analizie typy czynów zabronionych z art. 267b, 267c oraz 267d ustawy Prawo spółdzielcze. Na ich podstawie ustawodawca kryminalizuje niedopełnienie obowiązków spółdzielczych, których ratio można powiązać z intencją zapewnienia ochrony interesów członków spółdzielni poprzez wyegzekwowanie – od podmiotów zobowiązanych w strukturze spółdzielni – standardu transparentnego działania.

Słowa kluczowe: prawo spółdzielcze, spółdzielnie, transparentność, przestępstwo

Mgr Paweł Bachmat, asystent w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości, Polska, ORCID: 0000-0003-3511-5425, e-mail: pawel.bachmat@iws.gov.pl

Data zgłoszenia tekstu przez autora: 29.11.2024 r.; data zaakceptowania do publikacji: 24.07.2025 r.

¹ Artykuł stanowi skróconą wersję raportu: K. Buczkowski, P. Bachmat, *Ochrona transparentności działania spółdzielni*, Warszawa 2024, https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2025/01/2024_PrawoKiK_K_Buczkowski_P_Bachmat_Ochrona_transparentnosci_dzialania_spoldzielni.pdf (dostęp: 15.07.2025 r.) i nawiązuje do jego części w zakresie ustaleń w warstwie normatywnej. Z kolei zawarta w raporcie analiza wyników badań akt postępowań sądowych oraz danych statystycznych została opublikowana w artykule: K. Buczkowski, *Ochrona transparentności działania spółdzielni – wyniki badań aktowych spraw karnych*, „Prawo w Działaniu” 2025/61, s. 97–128, <https://doi.org/10.32041/pwd.6105> (dostęp: 15.07.2025 r.).

1. Wprowadzenie

Podstawowym aktem normatywnym regulującym stosunki spółdzielcze w polskim porządku prawnym pozostaje od ponad 40 lat ustawa z 16.09.1982 r. – Prawo spółdzielcze², obowiązująca od 1.01.1983 r.³ Pomimo ponad 50 nowelizacji i 11 orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego (dalej TK), w tym 6 wyroków⁴ eliminujących część przepisów jako niekonstytucyjnych, ustawodawca nie zdecydował się na zastąpienie tej ustawy kompleksową regulacją. Obrął inną drogę, mianowicie nowe aspekty prawa spółdzielczego umieszcza w ustawach odrębnych, zakładając w tej dziedzinie model regulacji rozproszonej⁵. Na tle pozostałych ustaw regulujących poszczególne typy spółdzielni ustawa Prawo spółdzielcze ma charakter *lex generalis*. W przypadkach nieuregulowanych odmiennie jej przepisy znajdują zastosowanie dopełniające obszar normowania ustaw szczególnych prawa spółdzielczego.

Zasadniczym celem ustawy Prawo spółdzielcze jest określenie zasad organizacyjnych i podstaw funkcjonowania instytucji spółdzielni. Ustawa ponadto reguluje organizację wspólnych struktur nadrzędnych w ruchu spółdzielczym (część II ustawy Prawo spółdzielcze) w postaci związków rewizyjnych i Krajowego Samorządu Spółdzielczego reprezentowanego przez Krajową Radę Spółdzielczą. Co ciekawe, w pierwotnym brzmieniu ustawa Prawo spółdzielcze nie przewidywała przepisów o charakterze karnym. Nowe typy przestępstw zostały dodane do niej dopiero na mocy ustawy z 3.06.2005 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych

² Tekst jedn.: Dz.U. z 2024 r. poz. 593 – dalej pr. spółdz. Tekst pierwotny: Dz.U. z 1982 r. Nr 30, poz. 210.

³ Chronologicznie pierwszym polskim aktem normatywnym w dziedzinie prawa spółdzielczego, który stworzył podwaliny ruchu spółdzielczego, była ustawa z 29.10.1920 r. o spółdzielniach (tekst pierwotny: Dz.U. z 1920 r. Nr 111, poz. 733), obowiązująca od 1.01.1921 r., z wyjątkiem jej przepisów działu III o Radzie Spółdzielczej, które weszły w życie 11.12.1920 r. Zastąpiła ona systemy prawne dawnych państw zaborczych, wprowadzając w ich miejsce jednolite prawo polskie. Podała prawnej regulacji zasadniczą część funkcjonowania stowarzyszeń zarobkowych i gospodarczych zwanych spółdzielniami, tworząc prawne podwaliny dla ruchu spółdzielczego w 20-leciu międzywojennym. Szerzej S. Wróblewski, *Ustawa o spółdzielniach z dnia 29 października 1920*, Dz. Ust. N. 111, poz. 733 wraz z rozporządzeniami wykonawczymi, Kraków 1921, przedmowa. Ustawę o spółdzielniach z 1920 r. zastąpiła ustawa z 17.02.1961 r. o spółdzielniach i ich związkach (Dz.U. z 1961 r. Nr 12, poz. 61 ze zm.), której obowiązywanie poprzedzało bezpośrednio ustawę z 16.09.1982 r. – Prawo spółdzielcze.

⁴ Zob. wyroki TK: z 16.06.2015 r., K 25/12, OTK-A 2015/6, poz. 82; z 5.02.2015 r., K 60/13, OTK-A 2015/2, poz. 11; z 11.12.2008 r., K 12/08, OTK-A 2008/10, poz. 176; z 9.11.2005 r., P 11/05, OTK-A 2005/10, poz. 113; z 29.06.2001 r., K 23/00, OTK 2001/5, poz. 124; z 21.05.2001 r., SK 15/00, OTK 2001/4, poz. 85.

⁵ Poza ustawą Prawo spółdzielcze obraz normatywny spółdzielczości w Polsce dopełniają: ustawa z 15.12.2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (tekst jedn.: Dz.U. z 2024 r. poz. 558 ze zm.) – dalej u.s.m., ustawa z 4.10.2018 r. o spółdzielniach rolników (tekst jedn.: Dz.U. z 2025 r. poz. 443), ustawa z 27.04.2006 r. o spółdzielniach socjalnych (tekst jedn.: Dz.U. z 2025 r. poz. 178 ze zm.), ustawa z 7.12.2000 r. o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających (tekst jedn.: Dz.U. z 2025 r. poz. 265), ustawa z 5.11.2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (tekst jedn.: Dz.U. z 2025 r. poz. 379 ze zm.) oraz ustawa z 22.07.2006 r. o spółdzielni europejskiej (tekst jedn.: Dz.U. z 2018 r. poz. 2043 ze zm.). Z pola widzenia nie należy tracić także spółdzielni produkcji rolnej, spółdzielni kółek rolniczych (usług rolniczych) oraz spółdzielni pracy, działających na podstawie przepisów szczególnych ustawy Prawo Spółdzielcze (część I tytuł II) oraz grup producentów rolnych, działających w formie spółdzielni na podstawie art. 3a ustawy z 15.09.2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw (tekst jedn.: Dz.U. z 2023 r. poz. 1145 ze zm.).

oraz niektórych innych ustaw⁶, która weszła w życie 22.07.2005 r. (typy z art. 267a⁷, 267b, 267c i 267d pr. spółdz.). Jako uzasadnienie sięgnięcia po metodę sankcjonowania określonych naruszeń obowiązków wymienionych w ustawie Prawo spółdzielcze w drodze ich kryminalizacji ustawodawca wskazał potrzebę zapewnienia członkom spółdzielni ochrony przed szkodami związanymi z nieprawidłowym gospodarowaniem jej majątkiem⁸, choć w rzeczywistości spektrum ochrony interesów spółdzielców wynikającej z wprowadzenia nowych typów czynów zabronionych jest zdecydowanie szersze i wykracza poza ochronę majątku spółdzielni.

W dalszej części przeprowadzona zostanie prezentacja wybranych regulacji z obszaru prawa spółdzielczego, których *ratio* można powiązać z intencją zapewnienia przez ustawodawcę ochrony interesów członków spółdzielni poprzez wyegzekwowanie od podmiotów zobowiązanych w strukturze spółdzielni standardu transparentnego działania. Dochowanie standardu transparentnego działania jawi się w tym przypadku jako warunek *sine qua non* zagwarantowania ochrony interesów członków spółdzielni. Z perspektywy prawa karnego i wyodrębnionych na gruncie przepisów spółdzielczych typów czynów zabronionych wspomniane wyżej regulacje realizują dodatkową funkcję. Mianowicie wypełniają treścią normatywną ustawowy opis typu czynu zabronionego oparty na konstrukcji blankietu (odesłania)⁹, współkształtując tym samym granice odpowiedzialności karnej. Ich prezentację można zogniskować wokół następujących zagadnień:

1. obowiązku poddania spółdzielni lustracji;
2. obowiązku współpracy z lustratorem;
3. obowiązku udostępnienia członkom spółdzielni protokołu lustracji;
4. obowiązku zwołania walnego zgromadzenia, zebrania przedstawicieli albo grup członkowskich;
5. obowiązku przygotowania w terminie dokumentów dotyczących podziału spółdzielni;
6. obowiązku zgłoszenia wniosku o upadłość spółdzielni;
7. obowiązku prezentowania danych prawdziwych.

2. Istota spółdzielni a potrzeba zapewnienia transparentnego działania jej organów

Ustawa Prawo spółdzielcze definiuje instytucję spółdzielni w art. 1 § 1 i 2, jako dobrowolne zrzeszenie nieograniczonej liczby osób, o zmiennym składzie osobowym

⁶ Dz.U. z 2025 r. Nr 122, poz. 1024.

⁷ Artykuł 267a pr. spółdz., przewidujący odpowiedzialność karną osób tworzących spółdzielnię lub będących członkami jej zarządu lub rady albo likwidatorem za działania na jej szkodę, został uchylony na mocy ustawy z 9.06.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2011 r. Nr 133, poz. 767).

⁸ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo spółdzielcze, druk sejmowy nr 2521, Sejm IV kadencji.

⁹ M. Budyn-Kulik, [w:] *Prawo karne materialne. Część ogólna*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2011, s. 90–91; L. Pohl, *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2015, s. 38–39.

i zmiennym funduszu udziałowym, które w interesie swoich członków prowadzi (obligatoryjnie) wspólną działalność gospodarczą, a może prowadzić także działalność społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz swoich członków i ich środowiska. Na tle tego ujęcia spółdzielni należy wyeksponować te elementy, które będą wiązać się z potrzebą zorganizowania jej działalności w sposób zapewniający realizację zgodnych z prawem interesów jej członków, a następnie poddania kontroli rzeczywistej realizacji tego celu. Są to:

1. wielość członków spółdzielni;
2. obligatoryjne prowadzenie działalności gospodarczej;
3. prowadzenie działalności w określonym celu (interesie członków);
4. dysponowanie wyodrębnionym majątkiem.

Po pierwsze, w przypadku spółdzielni mamy do czynienia z formą organizacji korporacyjnej, a więc formalnego, legalnego i dobrowolnego trwałego zrzeszenia ludzi (osób fizycznych, ale także osób prawnych), wyposażonego w strukturę wewnętrzną, zawiązanego dla osiągnięcia określonego celu¹⁰. Korporacyjny przymiot spółdzielczości opiera się na zrzeszeniu i współdziałaniu osób (liczba mnoga). Ustawa Prawo spółdzielcze w art. 6 § 2 stanowi, że liczba założycieli spółdzielni nie może być mniejsza od 10, jeżeli założycielami są osoby fizyczne, i 3, jeżeli założycielami są osoby prawne. Z kolei z art. 15 § 1 pr. spółdz. wynika, że spółdzielnia liczy co najmniej 10 członków, a spółdzielnia produkcji rolnej oraz spółdzielnia, o której mowa w art. 6 § 2a pr. spółdz., co najmniej 5 członków, o ile statut nie wymaga liczby większej. W praktyce niektóre spółdzielnie mieszkaniowe mogą pochwalić się i kilkoma tysiącami członków. Spółdzielnia w swoim założeniu opiera się zatem na substracie ludzkim, a ten aspekt funkcjonowania spółdzielni manifestuje się w wielości jej członków. Konsekwentnie do tego ustawa Prawo spółdzielcze kształtuje model struktury organizacyjnej, w ramach której członkowie będą mogli realizować założony interes wynikający z przystąpienia do spółdzielni ukierunkowanej na prowadzenie określonej działalności. Zgodnie z art. 35 § 1 pr. spółdz. do obligatoryjnych organów spółdzielni zalicza się:

1. walne zgromadzenie;
2. radę nadzorczą;
3. zarząd;
4. zebrania grup członkowskich – w spółdzielniach, w których walne zgromadzenie jest zastąpione przez zebranie przedstawicieli (art. 59 pr. spółdz.).

Na mocy art. 35 § 3 pr. spółdz. dopuszczalne jest jednak powołanie jeszcze innych organów spółdzielni, w których skład mogą wchodzić wyłącznie członkowie spółdzielni.

Po drugie, spółdzielnia musi prowadzić działalność gospodarczą. Wymóg prowadzenia działalności gospodarczej ma charakter bezwzględny. Prawo spółdzielcze w stanowczy sposób egzekwuje niedopełnienie tego obowiązku. Jeżeli spółdzielnia

¹⁰ W. Chrzanowski, *Zarys prawa korporacji. Część ogólna*, Warszawa 1997, s. 15; M. Wrzolek-Romańczuk, [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 21, *Prawo spółdzielcze*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, s. 32.

nie rozpoczęła działalności gospodarczej w ciągu roku od dnia jej zarejestrowania i nie posiada majątku, może ulec wykreśleniu z Krajowego Rejestru Sądowego (dalej KRS) na wniosek związku rewizyjnego (art. 115 pr. spółdz.). Z kolei w przypadku, w którym spółdzielnia nie prowadzi działalności gospodarczej przez rok, związek rewizyjny może podjąć uchwałę o postawieniu spółdzielni w stan likwidacji (art. 114 § 1 pkt 3 pr. spółdz.).

Prowadzenie działalności gospodarczej przez spółdzielnię wpisuje się w ustawowe ujęcie działalności gospodarczej i podlega reżimowi prawa wyznaczającemu granice jej prowadzenia. Zgodnie z art. 3 ustawy z 6.03.2018 r. – Prawo przedsiębiorców¹¹ „Działalnością gospodarczą jest zorganizowana działalność zarobkowa, wykonywana we własnym imieniu i w sposób ciągły”. Spółdzielnia, jako osoba prawna wykonująca działalność gospodarczą we własnym imieniu, jest przy tym przedsiębiorcą w rozumieniu ustawy Prawo przedsiębiorców (por. art. 4 ust. 1 i 2)¹².

Spółdzielnia, prowadząc działalność gospodarczą, jest zobowiązana czynić to na zasadach rachunku ekonomicznego przy zapewnieniu korzyści członkom spółdzielni (art. 67 pr. spółdz.). Działalność gospodarcza spółdzielni może być jednocześnie działalnością zarobkową, co przejawia się przede wszystkim w możliwości wypłaty na rzecz członków udziału w nadwyżce bilansowej wypracowanej w danym roku lub oprocentowaniu ich udziałów albo w odpisach na zwrotne fundusze spółdzielni, albo – jak ma to miejsce w spółdzielniach niektórych rodzajów (np. w spółdzielniach socjalnych) – działalnością niezarobkową¹³.

Po trzecie, kolejnym z wyznaczników instytucji spółdzielni wyeksponowanym w treści definicji tego pojęcia z art. 1 § 1 pr. spółdz. jest cel działalności spółdzielczej sprowadzający się do prowadzenia wspólnej działalności gospodarczej w interesie swoich członków. Tytułem doprecyzowania w literaturze przedmiotu wskazuje się, że „Celem spółdzielni może być jedynie bezpośrednie wsparcie członków. Następuje ono przez dostarczenie im usług lub świadczeń, których rodzaj zależy od przedmiotu przedsiębiorstwa spółdzielni. Celem spółdzielni nie jest więc dążenie do osiągnięcia zysku i jego podział między członków”¹⁴. W tym punkcie cel stawiany przed spółdzielnią w istotny sposób odróżnia się od celu działania spółki handlowej, która jest w zasadzie nastawiona na osiąganie i maksymalizację zysku oraz jego podział między wspólników. W logice ekonomicznej spółdzielni jej zysk (tzw. nadwyżka bilansowa) nie powinien być celem samym w sobie, ale jedynie środkiem do realizacji innych celów formułowanych przez jej członków, dlatego też nie byłoby możliwe tworzenie spółdzielni przynoszących członkom tylko dywidendę¹⁵.

Po czwarte, spółdzielnia będąc osobą prawną dysponuje majątkiem, który jako jej substrat ekonomiczny powinien podlegać ochronie w takim zakresie, w jakim

¹¹ Tekst jedn.: Dz.U. z 2024 r. poz. 236 ze zm.

¹² M. Wrzolek-Romańczuk, [w:] *System...*, t. 21, *Prawo...*, s. 36.

¹³ M. Wrzolek-Romańczuk, [w:] *System...*, t. 21, *Prawo...*, s. 36.

¹⁴ P. Zakrzewski, *Cel spółdzielni*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2005/1, s. 90.

¹⁵ K. Pietrzykowski, *Spółdzielnia a spółka handlowa*, cz. 1, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1991/6, s. 67.

wykorzystywany jest do realizacji celów spółdzielni w zgodzie z zasadami gospodarności, celowości i rzetelności. W literaturze wskazuje się, że ochrona własności spółdzielczej wywodzona jest z samej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej¹⁶, która nakazuje równą ochronę wszelkich rodzajów własności, w tym własności spółdzielczej jako jednej z postaci własności prywatnej (art. 21 i 64 Konstytucji RP), obok własności państwowej i własności samorządów terytorialnych¹⁷. Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 29.05.2001 r.¹⁸ zwrócił uwagę, że zgodnie z wyrażoną w art. 64 ust. 2 Konstytucji RP zasadą równej dla wszystkich ochrony praw majątkowych własność spółdzielcza nie może być traktowana jako „gorsza” od własności przysługującej indywidualnym osobom fizycznym. Własność spółdzielcza stanowi dobro wspólne jej członków. Nie tylko Konstytucja RP, ale i cały system prawny mają zapewnić skuteczną ochronę tej własności.

Zgodnie z art. 3 pr. spółdz. „Majątek spółdzielni jest prywatną własnością jej członków”. Należy zastrzec, że literalne brzmienie tego przepisu wzbudziło pewne wątpliwości orzecznicze, gdyż systemowo rzecz ujmując *quod universitatis est, non est singulorum* (co należy do korporacji, nie należy do jej poszczególnych członków)¹⁹. W uchwale z 6.02.1996 r., III CZP 4/96²⁰, Sąd Najwyższy (dalej SN) zwrócił uwagę, że przepis art. 3 pr. spółdz. nie statuuje zasady, iż „członkowie są współwłaścicielami nieruchomości spółdzielczych, czy też innych praw, a zawiera jedynie określenie majątku spółdzielczego, traktowanego dawniej jako mienie społeczne, z ekonomicznego punktu widzenia”²¹.

Reasumując dotychczasowe ustalenia, specyfika konstruktu spółdzielni jawi się jako próba zespolenia wielości interesów poszczególnych, indywidualnych członków spółdzielni prawno-organizacyjną klamrą zakładającą prowadzenie obligatoryjnej działalności gospodarczej ukierunkowanej na zapewnienie wsparcia członkom spółdzielni poprzez dostarczenie usług, dóbr, świadczeń charakterystycznych dla przedmiotu jej przedsiębiorstwa, przy wykorzystaniu struktury organizacyjnej osoby prawnej dysponującej odrębnym majątkiem. W takim otoczeniu prawnym i faktycznym interes pojedynczego członka spółdzielni może w niesprzyjających okolicznościach ulec zmarginalizowaniu. Siła sprawcza członka spółdzielni postawionego w opozycji do jej zarządu, jako podstawowego organu kierującego działalnością spółdzielni oraz reprezentującego ją na zewnątrz (art. 48 § 1 pr. spółdz.),

¹⁶ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.) – dalej Konstytucja RP.

¹⁷ M. Wrzolek-Romańczuk, [w:] *System...*, t. 21, *Prawo...*, s. 33.

¹⁸ K 5/01, OTK 2001/4, poz. 87.

¹⁹ A. Stefaniak, *Komentarz do ustawy – Prawo spółdzielcze*, [w:] *Prawo spółdzielcze. Ustawa o spółdzielniach mieszkaniowych. Komentarz*, Warszawa 2018, art. 3.

²⁰ OSNC 1996/4, poz. 58.

²¹ W podobnym tonie wypowiedział się Wojewódzki Sąd Administracyjny w Olsztynie, który w wyroku z 28.01.2009 r., I SA/OI 505/08, „Monitor Spółdzielczy” 2009/2, poz. 41, stwierdził, że: „Artykuł 3 Prawa spółdzielczego nie pozbawia spółdzielni własności jej majątku i nie czyni spółdzielców współwłaścicielami w rozumieniu prawa cywilnego, a jedynie zalicza własność należącą do spółdzielni, jako osoby prawnej, do kategorii własności prywatnej, a nie spółdzielczej. Własność taka w rozumieniu przepisów prawa pozostaje jednak własnością cudzą, a jej przedmiot jest cudzym mieniem, także dla członka tej spółdzielni”. Tak też Sąd Apelacyjny (dalej SA) w Warszawie w wyroku z 4.02.2015 r., VI ACa 394/14, LEX nr 1661266.

w praktyce może okazać się niewystarczająca dla ochrony jego interesu indywidualnego. Przywoływane w mediach liczne przykłady patologii, dla których tłem stała się zwłaszcza działalność zarządów niektórych molochów spółdzielni mieszkaniowych, dowodzą bolesnej bezradności członków spółdzielni²². Wbudowany zaś w ustawę Prawo spółdzielcze mechanizm kontroli demokratycznej zakładający, że każdy członek spółdzielni ma jeden głos na walnym zgromadzeniu będącym najwyższym organem spółdzielni (art. 36 § 1 i 2 pr. spółdz.), po prostu jest nieefektywny w zderzeniu z podstawowym deficytem demokracji bezpośredniej – zaniechaniem udziału uprawnionych w zgromadzeniu.

W tym stanie rzeczy doprowadzenie do zniwelowania nierównowagi sił i zapewnienie skutecznej ochrony indywidualnych interesów uczestników ruchu spółdzielczego pozostaje wyzwaniem ustawodawcy. Aksjologicznym punktem wyjścia dla udzielenia adekwatnej odpowiedzi normatywnej na to wyzwanie okazuje się zasada transparentności, a w szczególności potrzeba jej ochrony nawet przy wykorzystaniu środków karnoprawnej reakcji.

W teorii zarządzania strukturami publicznymi transparentność zaliczana jest do wiodącej grupy zasad, na podstawie których realizowane powinno być tzw. dobre rządy (*good governance*)²³. W sensie etymologicznym słowo transparentność wywodzi się z języka francuskiego – *transparent* znaczy dosłownie przezroczysty, przejrzysty²⁴. W praktyce transparentne zarządzanie można sprowadzić do działania zgodnie z wytworzonymi regułami postępowania (procedurami), które są czytelne, jasne dla adresatów (przejrzystość) oraz zapewnienia im dostępu do informacji (jawność)²⁵. Wprawdzie ani ustawa Prawo spółdzielcze, ani inne ustawy szczególne z dziedziny prawa spółdzielczego nie posługują się terminem „transparentność”²⁶, niemniej szereg rozwiązań o charakterze gwarancyjnym przyjętych w prawie spółdzielczym, ukierunkowanych na zapewnienie prawidłowej realizacji interesu spółdzielni i spółdzielców, opiera się na aksjologii wywodzonej z zasady transparentności, a także potrzebie zapewnienia jej ochrony w praktyce działania spółdzielni.

Punktem wyjścia jest tu, przywołana za art. 2 pr. spółdz., zasada, że spółdzielnia prowadzi działalność na podstawie ustaw oraz zarejestrowanego statutu. W tych dwóch rodzajach aktów normatywnych, tj. powszechnym (ustawie) i wewnątrzorganizacyjnym (statucie)²⁷, określone są reguły postępowania w ramach spółdzielni,

²² Zob. m.in. *Upadek imperium*, <https://spoldzielniemieszkaniowe.org/upadek-imperium/> (dostęp: 25.03.2023 r.); *Spółdzielnie mieszkaniowe = patologie*, <http://oburzeni.pl/spoldzielnie-mieszkaniowe-patologia/> (dostęp: 25.03.2023 r.).

²³ T. Mering, *Pomiar jakości rządzenia (governance)*, [w:] *Nowe idee zarządzania publicznego. Wyzwania i dylematy*, red. E.M. Marciniak, J. Szczupaczyński, Warszawa 2017, s. 133.

²⁴ S. Dubisz [red.], *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 4, R–V, Warszawa 2003, s. 853.

²⁵ Por. T. Mering, *Pomiar...*, [w:] *Nowe...*, s. 139.

²⁶ W art. 41 § 4 pr. spółdz. można natomiast znaleźć odwołanie wprost do zasady jawności. W myśl tego przepisu protokoły z obrad walnego zgromadzenia są jawne dla członków spółdzielni, przedstawicieli związku rewizyjnego, w którym spółdzielnia jest zrzeszona, oraz dla Krajowej Rady Spółdzielczej.

²⁷ Zgodnie z art. 5 § 1 pr. spółdz. „Statut spółdzielni powinien określać: 1) oznaczenie nazwy z dodatkiem «spółdzielnia» lub «spółdzielczy» i podaniem jej siedziby; 2) przedmiot działalności spółdzielni oraz czas trwania, o ile założono ją na czas określony; 3) wysokość wpisowego oraz wysokość i ilość udziałów, które

a także określony krąg podmiotów, na który nałożono w związku z tym określone obowiązki spółdzielcze. Instrumenty służące krytycznej weryfikacji dochowania reguł postępowania i realizacji ciężących obowiązków odzwierciedlone zostały przez ustawodawcę na gruncie ustawy Prawo spółdzielcze w licznych przepisach o charakterze kontrolnym i ostrożnościowym, jak np. procedura lustracji (część I tytuł I dział VIII) czy wymóg prowadzenia rachunkowości spółdzielni i przedstawiania rocznych sprawozdań finansowych badanych na zasadach określonych w ustawie z 29.09.1994 r. o rachunkowości²⁸ (zob. art. 87 i 88a pr. spółdz.). W ten kierunek wpisuje się także wprowadzenie do ustawy Prawo spółdzielcze, wspomnianą nowelizacją z 3.06.2005 r., przepisów sankcjonujących naruszenie wybranych obowiązków spółdzielczych w reżimie prawa karnego (obecnie typy z art. 267b, 267c i 267d).

3. Obowiązek poddania spółdzielni lustracji

Lustracja spółdzielni, zgodnie z jej ustawowym ujęciem zawartym w art. 91 § 1–3 pr. spółdz., jest badaniem legalności, gospodarności i rzetelności działania spółdzielni przeprowadzanym w ramach struktur spółdzielczych z częstotliwością określoną w ustawie albo na wniosek organów spółdzielni lub jej członków²⁹. Badanie legalności oznacza sprawdzanie działalności spółdzielni z wymogami przewidzianymi w obowiązujących przepisach prawa, statutu, regulaminów i uchwał organów statutowych spółdzielni. Badanie gospodarności polega na ocenie trafności podejmowanych decyzji w zakresie prowadzonej działalności gospodarczej i dążeniu do osiągnięcia zamierzonego celu. Chodzi tu w szczególności o umiejętność dobrego, oszczędnego gospodarowania, tj. celowego i oszczędnego dysponowania środkami na zasadach rachunku ekonomicznego przy zapewnieniu korzyści członkom spółdzielni oraz wykazywanej należytej dbałości o właściwe zabezpieczenie majątku. Z kolei badanie rzetelności działania polega na sprawdzaniu poprawności działania organów w zakresie wykonywanych obowiązków, dokumentowania czynności zgodnie ze stanem rzeczywistym, np. w zakresie prowadzenia ksiąg rachunkowych³⁰. Wśród celów szczegółowych lustracji art. 91 § 2¹ pr. spółdz. wymienia:

członek obowiązany jest zadeklarować, terminy wnoszenia i zwrotu oraz skutki niewniesienia udziału w terminie; jeżeli statut przewiduje wnoszenie więcej niż jednego udziału, może określać ich górną granicę; 4) prawa i obowiązki członków; 5) zasady i tryb przyjmowania członków, wypowiedzania członkostwa, wykreślenia i wykluczania członków; 6) zasady zwoływania walnych zgromadzeń, obradowania na nich i podejmowania uchwał; 7) zasady i tryb wyboru oraz odwoływania członków organów spółdzielni; 8) zasady podziału nadwyżki bilansowej (dochodu ogólnego) oraz pokrywania strat spółdzielni". Ponadto „powinien zawierać postanowienia, których wprowadzenia wymagają przepisy niniejszej ustawy, oraz może zawierać inne postanowienia" (art. 5 § 2 pr. spółdz.).

²⁸ Tekst jedn.: Dz.U. z 2023 r. poz. 120 ze zm. – dalej u.r.

²⁹ M. Wrzolek-Romańczuk, [w:] *System...*, t. 21, *Prawo...*, s. 334.

³⁰ K. Kwapisz-Krygel, [w:] *Prawo spółdzielcze. Komentarz*, Warszawa 2014, art. 91; A. Stefaniak, *Komentarz...*, [w:] *Prawo...*, art. 91. Zob. także § 2 ust. 2 załącznika do uchwały Zgromadzenia Ogólnego Krajowej Rady Spółdzielczej 11/2025 z 27.03.2025 r. w sprawie: przyjęcia Trybu i zasad przeprowadzania lustracji organizacji spółdzielczych.

- „1) sprawdzenie przestrzegania przez spółdzielnię przepisów prawa i postanowień statutu;
- 2) zbadanie przestrzegania przez spółdzielnię prowadzenia przez nią działalności w interesie ogółu członków;
- 3) kontrolę gospodarności, celowości i rzetelności realizacji przez spółdzielnię jej celów ekonomicznych, społecznych oraz kulturalnych;
- 4) wskazywanie członkom na nieprawidłowości w działalności organów spółdzielni;
- 5) udzielanie organizacyjnej i instruktażowej pomocy w usuwaniu stwierdzonych nieprawidłowości oraz w usprawnieniu działalności spółdzielni”.

Zgodnie z ustawą Prawo spółdzielcze poddanie się postępowaniu lustracyjnemu stanowi obowiązek każdej spółdzielni, która powinna poddać się mu przynajmniej raz na 3 lata, a w okresie pozostawania w stanie likwidacji – corocznie; za okres od poprzedniej lustracji (art. 91 § 1 pr. spółdz.). „W spółdzielniach mieszkaniowych w okresie budowania przez nie budynków mieszkalnych i rozliczania kosztów budowy tych budynków, a także w spółdzielniach w stanie likwidacji, lustrację przeprowadza się corocznie” (art. 91 § 1¹ pr. spółdz.). Wykonawcą obowiązku poddania się lustracji jest zarząd (członkowie zarządu) oraz likwidator. Ponadto lustracja może być przeprowadzona na żądanie walnego zgromadzenia, rady lub 1/5 członków spółdzielni (art. 91 § 2 pr. spółdz.), wówczas to na członkach zarządu ciąży obowiązek zadośćuczynienia temu żądaniu. Zaniechanie (niedopełnienie obowiązku) w tym zakresie jest sankcjonowane na gruncie prawa karnego na podstawie art. 267c pkt 1 pr. spółdz., w którym stypizowano występki indywidualny niepoddania spółdzielni lustracji wbrew przepisom ustawy. Znamię odsyłające „wbrew przepisom ustawy” ulega konkretyzacji na gruncie powołanych wyżej art. 91 § 1, 1¹ i 2 pr. spółdz. Jego sprawcom, a więc zasadniczo członkom zarządu oraz likwidatorowi spółdzielni, grozi kara grzywny albo kara ograniczenia wolności.

Warto dodać, że w odpowiedzi na niedopełnienie obowiązku poddania spółdzielni lustracji ustawa Prawo spółdzielcze przewiduje, poza sankcją karną, także dodatkowe mechanizmy zagwarantowania podania spółdzielni lustracji. W przypadku, w którym spółdzielnia nie podda się samoistnie obowiązkowej lustracji określonej w art. 91 § 1 i 1¹ pr. spółdz., związek rewizyjny, w którym spółdzielnia jest zrzeszona, lub Krajowa Rada Spółdzielcza uzyskują na podstawie art. 91 § 1² pr. spółdz. podstawę do przeprowadzenia badania lustracyjnego z własnej inicjatywy na koszt spółdzielni. W odniesieniu do Krajowej Rady Spółdzielczej oraz związku rewizyjnego ustawodawca nie zdecydował się jednak sięgnąć po instrumentarium z zakresu prawa karnego. Typ z art. 267c pkt 1 pr. spółdz. identyfikuje sprawców niepoddania spółdzielni lustracji pośród członków organów spółdzielni oraz w likwidatorze. Jego zakres podmiotowy nie obejmuje natomiast członków Krajowej Rady Spółdzielczej ani związku rewizyjnego, które nie są wymienione wprost w treści tego przepisu i nie mogą zostać zaliczone do organów spółdzielni. Stanowią one w istocie odpowiednio pewną formę współpracy organizacyjnej między spółdzielniami – nadrzędną nad nimi (związek rewizyjny) oraz będącą przejawem strukturalno-organizacyjnego funkcjonowania samorządu spółdzielczego (Krajowa Rada Spółdzielcza). W konsekwencji

w przypadku, w którym – przy zaistnieniu warunków określonych w art. 91 § 1² pr. spółdz. (spółdzielnia nie poddaje się obowiązkowej lustracji) – ani związek rewizyjny, ani Krajowa Rada Spółdzielcza nie zdecydowałyby się wejść na drogę lustracji spółdzielni z własnej inicjatywy, nie pociągnie to za sobą aktualizacji odpowiedzialności karnej ich członków za niepoddanie spółdzielni lustracji wbrew przepisom ustawy (art. 267c pkt 1 pr. spółdz.). W tym punkcie ustawodawca nie zdecydował się na domknięcie procedury lustracyjnej spółdzielni elementem prawnokarnego odstraszania. Czy uczynił to słusznie w odniesieniu do związków rewizyjnych i Krajowej Rady Spółdzielczej, trudno ostatecznie przesądzić na tym etapie. Odpowiedź na to pytanie wymagałaby podjęcia odrębnych badań ukierunkowanych na ustalenie, na ile związki rewizyjne i Krajowa Rada Spółdzielcza wypełniają nałożone na nie przez ustawę Prawo spółdzielcze zadania lustracyjne względem spółdzielni.

Kolejny mechanizm ukierunkowany na zagwarantowanie lustracji spółdzielni wiąże się z uprawnieniem przyznanym ministrowi właściwemu do spraw budownictwa, planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa na gruncie art. 93a § 2 pr. spółdz. Zgodnie z tym uregulowaniem, w przypadku zaistnienia podejrzenia naruszenia prawa przez spółdzielnię mieszkaniową minister ten występuje do właściwego związku rewizyjnego, w którym spółdzielnia jest zrzeszona, lub do Krajowej Rady Spółdzielczej z wnioskiem o przeprowadzenie lustracji na koszt spółdzielni. Mają one wówczas 30 dni, liczonych od dnia otrzymania wniosku ministra, na wszczęcie postępowania lustracyjnego wobec spółdzielni (art. 93a § 5 pr. spółdz.). W tym przypadku brak realizacji wniosku ministra, a więc niepodjęcie lustracji we wskazanym terminie przez właściwy związek rewizyjny lub Krajową Radę Spółdzielczą, również nie będzie, z powodów tożsamyh ze wskazanymi powyżej, skutkować odpowiedzialnością karną z art. 267c pkt 1 pr. spółdz.

4. Obowiązek współpracy z lustratorem

Skuteczny przebieg lustracji uzależniony jest od podjęcia przez organy zobowiązane do poddania spółdzielni lustracji efektywnej współpracy z lustratorem, który – stosownie do art. 92 § 2 pr. spółdz. – uprawniony jest do przeglądania ksiąg i wszelkich dokumentów w lustrowanej spółdzielni oraz do bezpośredniego sprawdzania jej stanu majątkowego. Na podstawie tego samego przepisu organy spółdzielni i jej pracownicy zobowiązani są do udzielania lustratorowi żądanych wyjaśnień i wszelkiej pomocy. Niedopełnienie tych obowiązków mające postać sprawczą nieudzielenia lub udzielenia niezgodnych ze stanem faktycznym wyjaśnień lustratorowi, niedopuszczenia go do pełnienia obowiązków lub nieprzedłożenia stosownych dokumentów jest sankcjonowane prawnokarnie na gruncie art. 267c pkt 2 pr. spółdz. Sprawcy tego występkę (członkowi organu spółdzielni albo likwidatorowi) grozi za jego popełnienie kara grzywny albo ograniczenia wolności.

Tytułem uzupełnienia należy dodać, że do przeprowadzenia lustracji, instytucjonalnie rzecz ujmując, upoważnione są stosownie do art. 91 § 3 pr. spółdz. właściwe związki rewizyjne w spółdzielniach w nich zrzeszonych oraz w odniesieniu do

spółdzielni niezrzeszonych – wybrane przez nie związki rewizyjne lub Krajowa Rada Spółdzielcza. Wyznaczają one lustratora do konkretnego przypadku. Kryteria kwalifikacyjne lustratorów określa Krajowa Rada Spółdzielcza (art. 91 § 4 pr. spółdz.). Wśród tych kryteriów należy wymienić ukończenie specjalistycznego szkolenia i zdanie egzaminu.

W kontekście dyskusji nad zapewnieniem szeroko rozumianej transparentności działania spółdzielni, na co składa się m.in. potrzeba zagwarantowania rzetelności prowadzonego badania lustracyjnego, warto zwrócić uwagę na obowiązywanie regulacji ostrożnościowych, dotyczących ograniczeń w zakresie łączenia funkcji lustratora, które mają służyć przeciwdziałaniu zjawiskom patologicznym w ruchu spółdzielczym, określanym mianem lustracji „koleżeńskich”, „towarzyskich”³¹. Stosownie do reguł wewnątrzorganizacyjnych ruchu spółdzielczego, tj. § 6 Trybu i zasad przeprowadzania lustracji organizacji spółdzielczych:

- „1. Do przeprowadzenia lustracji nie wyznacza się osób powiązanych z lustrowaną spółdzielnią umowami zlecenia czy umowami o dzieło przez ostatnie pięć (5) lat.
2. Lustrator nie może przeprowadzać lustracji spółdzielni, w której:
- 1) jest członkiem lustrowanej spółdzielni;
 - 2) jest pracownikiem lub był zatrudniony na podstawie umowy o pracę przez ostatnie pięć (5) lat;
 - 3) jest członkiem organu samorządowego lub pełnił funkcję członka organu samorządowego przez ostatnie trzy (3) lata;
 - 4) jest współmałżonkiem, względnie krewnym w linii prostej pracownika zajmującego kierownicze stanowisko w spółdzielni.
3. Lustratorem w spółdzielni mieszkaniowej nie może być osoba będąca członkiem zarządu jakiegokolwiek spółdzielni mieszkaniowej, prokurentem, likwidatorem, a także zatrudniony lub świadczący usługi na rzecz jakiegokolwiek spółdzielni mieszkaniowej główny księgowy, radca prawny lub adwokat. Zakaz ten stosuje się także do innych osób, o ile podlegają członkowi zarządu, likwidatorowi lub głównemu księgowemu.
4. Lustrator obowiązany jest złożyć zarządzającemu lustrację oświadczenie o niezależności od podmiotu lustrowanego, a w szczególności o braku istnienia okoliczności, o których mowa w ust. 1–3 oraz o wypełnieniu obowiązku odbycia szkoleń organizowanych” przez Krajową Radę Spółdzielczą lub związek rewizyjny, zgodnie z uchwałą Zgromadzenia Ogólnego Krajowej Rady Spółdzielczej 12/2025 z 27.03.2025 r.

Z kolei art. 91 § 4¹ pr. spółdz., dodany nowelizacją z 20.07.2017 r.³², zastrzega, że w przypadku „badania lustracyjnego spółdzielni mieszkaniowych lustratorem nie może być osoba będąca członkiem zarządu jakiegokolwiek spółdzielni mieszkaniowej, prokurentem, likwidatorem, a także zatrudniony lub świadczący usługi na rzecz jakiegokolwiek spółdzielni mieszkaniowej główny księgowy, radca prawny

³¹ K. Pietrzykowski, *Spółdzielnie mieszkaniowe. Komentarz*, Legalis/el. 2018, art. 91 pr. spółdz., nb 5.

³² Ustawa z 20.07.2017 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo spółdzielcze (Dz.U. z 2017 r. poz. 1596 ze zm.).

lub adwokat. Zakaz ten stosuje się także do innych osób, o ile podlegają członkowi zarządu, likwidatorowi lub głównemu księgowemu”.

5. Obowiązek udostępnienia członkowi spółdzielni protokołu lustracji

Po dokonaniu lustracji lustrator jest obowiązany sporządzić protokół, z dokonanych czynności lustracyjnych, który ma moc dokumentu urzędowego. Protokół przekazywany jest radzie i zarządowi, a następnie otrzymuje go także – w zależności od tego, kto zlecił lustrację – związek rewizyjny lub Krajowa Rada Spółdzielcza, które na jego podstawie opracowują wnioski polustracyjne przekazywane następnie zarządowi i radzie (art. 93 § 1 i 1a pr. spółdz.). W dalszej kolejności na tle biegu procedury polustracyjnej ustawodawca położył nacisk na jawność, jako ten element wymogu transparentnego działania spółdzielni, który wiąże się z zapewnieniem dostępu do informacji dla szeregowych członków spółdzielni. Realizuje go na dwa sposoby. Po pierwsze, wnioski z przeprowadzonej lustracji powinny być przedstawione przez radę nadzorczą najbliższemu walnemu zgromadzeniu (art. 93 § 4 pr. spółdz.), co wiąże się ze szczególną właściwością walnego zgromadzenia do ich rozpatrywania. Stosownie bowiem do art. 38 § 1 pkt 3 pr. spółdz. do wyłącznej właściwości walnego zgromadzenia należy rozpatrywanie wniosków wynikających z przedstawionego protokołu polustracyjnego z działalności spółdzielni oraz podejmowanie uchwał w tym zakresie.

Po drugie, zarząd obowiązany jest na żądanie członka spółdzielni udostępnić mu do wglądu protokół lustracji oraz wnioski polustracyjne i informacje o ich realizacji (art. 93 § 2 pr. spółdz.)³³. Tylko ten obowiązek, i to tylko w części dotyczącej udostępnienia członkom spółdzielni protokołu lustracji, sankcjonowany jest prawnokarnie. W art. 267c pkt 3 pr. spółdz. przewidziano występki nieudostępnienia członkom spółdzielni protokołu lustracji wbrew przepisom ustawy, za co grozi kara grzywny albo ograniczenia wolności. Skoro zgodnie z ustawowym opisem tego typu czynu zabronionego działanie sprawcy nastąpić ma „wbrew przepisom ustawy”, to na gruncie stylizacji przyjętej w art. 267c pr. spółdz., w odniesieniu do wymienionych w nim kategorii podmiotów (członek organu spółdzielni, likwidator), dla przypisania sprawstwa czynu polegającego na nieudostępnieniu członkom spółdzielni protokołu lustracji relewantna będzie subkategoria członka organu spółdzielni, jaką stanowi członek zarządu. To na zarządzie bowiem, a w zasadzie jego członkach, ciąży wskazany wprost w treści art. 93 § 2 pr. spółdz. obowiązek udostępnienia protokołu lustracji członkowi spółdzielni na jego żądanie. Tak więc to o członku zarządu, który

³³ Jak wskazano wcześniej, o ile protokół z czynności lustracyjnych przygotowuje sam lustrator (art. 93 § 1 pr. spółdz.), wnioski polustracyjne – związek rewizyjny lub Krajowa Rada Spółdzielcza w zależności od tego, kto przeprowadził lustrację (art. 93 § 1a pr. spółdz.), o tyle informacja o realizacji wniosków polustracyjnych przygotowywana jest przez zarząd, który obowiązany jest corocznie przekazać ją podmiotowi przeprowadzającemu lustrację i walnemu zgromadzeniu (art. 93 § 1b pr. spółdz.).

nie udostępnia na żądanie członka spółdzielni protokołu lustracji, można zasadnie powiedzieć, że działa „wbrew przepisom ustawy”. Należy jednak pamiętać, że zgodnie z art. 119 § 1 pr. spółdz. odpowiednie stosowanie przepisów dotyczących zarządu spółdzielni i członków zarządu zawarowano w odniesieniu do likwidatora spółdzielni. Oznacza to, że w pewnych stanach faktycznych (w trakcie trwania likwidacji) obowiązek zarządu udostępnienia protokołu lustracji może zostać przypisany także likwidatorowi, a co za tym idzie – dotyczyć może go także odpowiedzialność karna z art. 267c pkt 3 pr. spółdz. z tytułu niewykonania tego obowiązku.

Jak zaakcentowano powyżej, w obecnym stanie prawnym odpowiedzialność z tytułu art. 267c pkt 3 pr. spółdz. limitowana jest do nieudostępnienia wbrew przepisom prawa protokołu lustracji. Z art. 93 § 2 pr. spółdz. wynika jednak przedmiotowo szerszy obowiązek zarządu, który na żądanie członka spółdzielni ma udostępnić mu do wglądu nie tylko protokół lustracji, ale również wnioski polustracyjne i informacje o ich realizacji. Aktualnie niewykonanie tego obowiązku w punkcie dotyczącym udostępnienia wniosków polustracyjnych i informacji o ich realizacji nie wiąże się z zagrożeniem odpowiedzialnością karną.

Wydaje się jednak, że z perspektywy członka spółdzielni zainteresowanego efektywną weryfikacją działania jej organów ranga wniosków polustracyjnych nie jest mniejsza aniżeli samego protokołu lustracji. Można nawet założyć, że dostęp do dokumentu obejmującego zgeneralizowane (uogólnione) oceny dotychczasowej działalności spółdzielni i rekomendacje dla dalszego postępowania jej organów, jakim jest zestawienie wniosków polustracyjnych, okazuje się z perspektywy członka spółdzielni nawet bardziej pożądany. Dokument taki jest przystępniejszy w odbiorze aniżeli szczegółowy i sformalizowany protokół z przebiegu lustracji. Tym samym jego walor jako instrumentu wspierającego ochronę interesów indywidualnych spółdzielców wobec działań zarządu spółdzielni należy ocenić jako co najmniej równie istotny jak protokołu lustracji. Z kolei zakładając, że realizacja wniosków polustracyjnych wymaga czasu, można bronić stanowiska, że dla ochrony interesów spółdzielców w perspektywie długoterminowej ważne jest nie tylko zagwarantowanie skutecznego dostępu do samych wniosków polustracyjnych, ale również odłożona w czasie, coroczna informacja o podjętych przez zarząd krokach mających na celu ich wdrożenie w życie spółdzielni.

Reasumując, przyjęte w obecnym stanie prawnym na gruncie art. 267c pkt 3 pr. spółdz. ograniczenie przedmiotu oddziaływania sprawcy „nieudostępnienia wbrew przepisom ustawy” tylko do protokołu lustracji nie wydaje się słuszne. Biorąc pod uwagę znaczenie pozostałych dokumentów objętych prawnym obowiązkiem ich udostępnienia na podstawie art. 93 § 2 pr. spółdz., tj. wniosków polustracyjnych i corocznej informacji o ich realizacji, w celu ochrony interesów indywidualnych członków spółdzielni należy postulować rozszerzenie zakresu znamienia przedmiotu oddziaływania sprawcy na gruncie typu z art. 267c pkt 3 pr. spółdz. o te dwie kategorie dokumentów. Objęcie zagrożeniem karą kryminalną nieudostępnienia wbrew przepisom ustawy wniosków polustracyjnych i informacji o ich realizacji wzmocni bez wątpienia pozycję szeregowych członków spółdzielni wobec ich zarządów. Z kolei zaostrze-

nie konsekwencji prawnych odmowy realizacji obowiązków informacyjnych będzie miało także swój skutek prewencyjny, przyczyniając się do pełniejszego zagwarantowania transparentności działania spółdzielni.

6. Obowiązek zwołania walnego zgromadzenia, zebrania przedstawicieli albo zebrania grup członkowskich

Na tle przyjętej w ustawie Prawo spółdzielcze podstawowej struktury organizacyjnej spółdzielni, w skład której obligatoryjnie wchodzi: zarząd, rada nadzorcza oraz walne zgromadzenie, to ostatnie jest, zgodnie z dyrektywą wyrażoną w art. 36 § 1 pr. spółdz., najwyższym organem spółdzielni. W orzecznictwie sądowym przyjmuje się w związku z tym, że walne zgromadzenie może wyrazić swoje stanowisko w każdej sprawie dotyczącej spółdzielni i wprowadzonej do porządku dziennego obrad przy zachowaniu właściwego trybu³⁴. Jednakże, jak wskazuje Anna Zbiegień-Turańska, w sprawach należących do kompetencji innych organów może ono podjąć wyłącznie uchwałę o charakterze opinii, postulatów czy też zaleceń, pozostawiając podjęcie ostatecznej decyzji organowi właściwemu. A zatem należy przyjąć, że podporządkowanie walnemu zgromadzeniu innych organów spółdzielni zachodzi tylko w ramach jego ustawowych i statutowych kompetencji. Walne zgromadzenie nie może natomiast wyłączać innych organów od załatwienia spraw przekazanych im ustawą bądź statutem do rozstrzygnięcia³⁵.

Walne zgromadzenie jest zebraniem wszystkich członków spółdzielni, na którym każdy z nich dysponuje jednym głosem bez względu na liczbę posiadanych udziałów, z tym zastrzeżeniem że statut spółdzielni, której członkami są wyłącznie osoby prawne, może określać inną zasadę ustalania liczby głosów przysługujących członkom spółdzielni (art. 36 § 2 pr. spółdz.). Przez udział w zgromadzeniu wszystkich członków najpełniej realizuje się zasada samorządności i demokracji spółdzielczej³⁶. Do wyłącznej właściwości walnego zgromadzenia należy zgodnie z art. 38 § 1 pr. spółdz.:

- „1) uchwalanie kierunków rozwoju działalności gospodarczej oraz społecznej i kulturalnej;
- 2) rozpatrywanie sprawozdań rady, zatwierdzanie sprawozdań rocznych i sprawozdań finansowych oraz podejmowanie uchwał co do wniosków członków spółdzielni, rady lub zarządu w tych sprawach i udzielanie absolutorium członkom zarządu;
- 3) rozpatrywanie wniosków wynikających z przedstawionego protokołu polustracyjnego z działalności spółdzielni oraz podejmowanie uchwał w tym zakresie;

³⁴ Por. wyrok SN z 21.09.2006 r., I CSK 101/06, „Monitor Spółdzielczy” 2007/1, poz. 23; wyrok SA w Poznaniu z 31.01.2006 r., I ACa 741/05, OSA 2007/8, poz. 24.

³⁵ A. Zbiegień-Turańska, [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 21, *Prawo spółdzielcze*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, s. 204.

³⁶ A. Zbiegień-Turańska, [w:] *System...*, t. 21, *Prawo...*, s. 256.

- 4) podejmowanie uchwał w sprawie podziału nadwyżki bilansowej (dochodu ogólnego) lub sposobu pokrycia strat;
- 5) podejmowanie uchwał w sprawie zbycia nieruchomości, zbycia zakładu lub innej wyodrębnionej jednostki organizacyjnej;
- 6) podejmowanie uchwał w sprawie przystępowania do innych organizacji gospodarczych oraz występowania z nich;
- 7) oznaczanie najwyższej sumy zobowiązań, jaką spółdzielnia może zaciągnąć;
- 8) podejmowanie uchwał w sprawie połączenia się spółdzielni, podziału spółdzielni oraz likwidacji spółdzielni;
- 9) rozpatrywanie w postępowaniu wewnątrzspółdzielczym odwołań od uchwał rady;
- 10) uchwalanie zmian statutu;
- 11) podejmowanie uchwał w sprawie przystąpienia lub wystąpienia spółdzielni ze związku oraz upoważnienie zarządu do podejmowania działań w tym zakresie;
- 12) wybór delegatów na zjazd związku, w którym spółdzielnia jest zrzeszona”.

„Statut może zastrzec do wyłącznej właściwości walnego zgromadzenia podejmowanie uchwał również w innych sprawach” (art. 38 § 2 pr. spółdz.).

Ze względu na kluczową rolę walnego zgromadzenia w życiu spółdzielni ustawodawca zagwarantował ustawowo tryb jego zwoływania, a także zabezpieczył spółdzielców przed obstrukcją zarządu spółdzielni, z jednej strony przyznając uprawnienie inicjujące zwołanie walnego zgromadzenia także innym niż zarząd organom, z drugiej zaś sankcjonując prawnokarnie niewykonanie tego obowiązku przez członków zarządu. Podstawowy obowiązek zwołania walnego zgromadzenia ciąży jednak na zarządzie spółdzielni, który zwołuje je przynajmniej raz w roku w ciągu 6 miesięcy po upływie roku obrachunkowego (art. 39 § 1 pr. spółdz.). Ponadto zarząd jest zobowiązany zwołać walne zgromadzenie na żądanie uprawnionego podmiotu, tj. rady albo przynajmniej 1/10, lecz nie mniej jednak niż 3 członków, jeżeli uprawnienia tego nie zastrzeżono w statucie dla większej liczby członków (art. 39 § 2 pr. spółdz.). „Żądanie zwołania walnego zgromadzenia powinno być złożone pisemnie z podaniem celu jego zwołania” (art. 39 § 4 pr. spółdz.). Skuteczne wykonanie obowiązku zwołania walnego zgromadzenia przez zarząd warunkowane jest m.in. tym, aby nastąpiło to w takim terminie, by mogło się ono odbyć w ciągu 6 tygodni od dnia wniesienia żądania. W przypadku, gdy zarząd nie wykona tego obowiązku, ustawodawca przewidział mechanizm awaryjny. Walne zgromadzenie zwołuje wówczas rada nadzorcza, związek rewizyjny, w którym spółdzielnia jest zrzeszona, lub Krajowa Rada Spółdzielcza, czyniąc to na koszt spółdzielni (art. 39 § 5 pr. spółdz.). Ponadto zarząd jest zobowiązany zwołać walne zgromadzenie w wypadkach szczególnych wskazanych w ustawie. Należy do nich np. sytuacja, w której według sprawozdania finansowego spółdzielni ogólna wartość jej aktywów nie wystarcza na zaspokojenie wszystkich zobowiązań. Zarząd powinien wówczas niezwłocznie zwołać walne zgromadzenie, na którego porządku obrad zamieszcza sprawę dalszego istnienia spółdzielni (art. 130 § 2 pr. spółdz.).

Niewykonanie obowiązku zwołania walnego zgromadzenia sankcjonowane jest na gruncie odpowiedzialności karnej opartej na typie czynu zabronionego z art. 267c

pkt 4 pr. spółdz. Mowa jest w nim o niezwołaniu walnego zgromadzenia przez członka organu spółdzielni, za co grozi kara grzywny albo ograniczenia wolności. Organem spółdzielni, o którym mowa w art. 267c pkt 4 pr. spółdz., jest bez wątpienia zarząd. W szczególnych przypadkach odpowiedzialność karną na tej podstawie mogą ponieść także członkowie rady nadzorczej. Obowiązek zwołania walnego zgromadzenia ciąży na nich np. w myśl art. 39 § 5 pr. spółdz. (w zastępstwie zarządu, który w tym zakresie nie wykonał swojego obowiązku) albo art. 50 § 2 pr. spółdz. – po zawieszeniu w czynnościach członka zarządu, którego działalność okazała się sprzeczna z przepisami prawa lub statutu, rada podejmuje uchwały niezbędne do prawidłowego prowadzenia działalności spółdzielni oraz zwołuje niezwłocznie walne zgromadzenie. Z kolei w przypadku związku rewizyjnego i Krajowej Rady Spółdzielczej, niebędących w istocie organami spółdzielni, ich kompetencja do zwołania walnego zgromadzenia nie została zabezpieczona sankcją karną.

Analogicznie do niezwołania walnego zgromadzenia art. 267c pkt 4 pr. spółdz. przewiduje dodatkowo karalność niezwołania zebrania przedstawicieli albo zebrań grup członkowskich poprzedzających zebranie przedstawicieli.

Obie te instytucje są charakterystyczne dla dużych spółdzielni (o znacznej liczbie członków), w których „(...) istnienie walnego zgromadzenia może doprowadzić do faktycznego pozbawienia członków wpływu na działalność spółdzielni, do dezorganizacji, a nawet do całkowitego paraliżu funkcjonowania spółdzielni. W celu przeciwdziałania takim sytuacjom ustawodawca przewidział powołanie instytucji zebrania przedstawicieli jako organu demokracji pośredniej”³⁷. Stosownie do art. 37 § 1 pr. spółdz. statut „może postanowić, że jeżeli ilość członków przekroczy liczbę w nim określoną, walne zgromadzenie członków zostaje zastąpione przez zebranie przedstawicieli. W takim wypadku statut powinien określać zasady ustalania liczby przedstawicieli i ich wyboru oraz czas trwania przedstawicielstwa”. Do zebrania przedstawicieli stosuje się odpowiednio przepisy ustawy Prawo spółdzielcze i statutu dotyczące walnych zgromadzeń (art. 37 § 2 pr. spółdz.), w tym przepisy dotyczące obowiązku zwołania (por. art. 39 § 1–2 pr. spółdz.), z tym zastrzeżeniem że zgodnie z art. 39 § 3 pr. spółdz. zarząd zwołuje zebranie przedstawicieli także na żądanie 1/3 przedstawicieli na zebranie przedstawicieli lub zebrań grup członkowskich obejmujących co najmniej 1/5 ogólnej liczby członków spółdzielni.

Organami spółdzielni, w których walne zgromadzenie zostało zastąpione przez zebranie przedstawicieli, są także zebrania grup członkowskich. Do ich zadań należy m.in. rozpatrywanie spraw mających być przedmiotem obrad najbliższego zebrania przedstawicieli. Zgodnie z art. 59 § 1 *in fine* pr. spółdz. do grup członkowskich stosuje się m.in. art. 35 § 5 pr. spółdz., z którego wynika m.in., że szczegółowy tryb zwoływania posiedzeń grup członkowskich określa statut spółdzielni lub przewidziane w nim regulaminy. Należy przy tym zastrzec, że możliwość powołania grup członkowskich została wyłączona w stosunku do spółdzielni mieszkaniowych. Wynika to pośrednio z art. 59 § 1 pr. spółdz. Tak więc w strukturze organizacyjnej spółdzielni

³⁷ A. Zbiegień-Turzańska, [w:] *System...*, t. 21, *Prawo...*, s. 256.

mieszkaniowej nie może znaleźć się zebranie grup członkowskich³⁸. Spółdzielni mieszkaniowych dotyczy jeszcze jedna odmienność strukturalno-organizacyjna, a mianowicie zgodnie z art. 8³ ust. 1 u.s.m. „Walne zgromadzenie spółdzielni mieszkaniowej nie może być zastąpione przez zebranie przedstawicieli, jednakże, jeżeli statut tak stanowi, w przypadku gdy liczba członków spółdzielni mieszkaniowej przekroczy 500, walne zgromadzenie może być podzielone na części. Rada nadzorcza ustala zasady zaliczania członków do poszczególnych części walnego zgromadzenia z tym, że nie można zaliczyć członków uprawnionych do lokali znajdujących się w obrębie jednej nieruchomości do różnych części walnego zgromadzenia”.

W literaturze podkreśla się, że w prawie spółdzielczym nie obowiązuje – charakterystyczna dla innych osób prawnych – zasada *numerus clausus* organów osoby prawnej³⁹. Na mocy art. 35 § 3 pr. spółdz. dopuszczalne jest powołanie w spółdzielni także innych organów niż obligatoryjne (zarząd, rada nadzorcza, walne zgromadzenie, a gdy zastąpiło je zebranie przedstawicieli – także zebranie grup członkowskich). W skład tych innych organów mogą wchodzić wyłącznie członkowie spółdzielni. Statut określa zakres uprawnień tych organów. Organami fakultatywnymi są często, zwłaszcza w spółdzielniach mieszkaniowych, rady osiedli, komitety kolonii czy komitety domowe⁴⁰. Niektóre statuty przewidują powoływanie jeszcze innych organów fakultatywnych, takich jak komitet sklepowy, sąd koleżeński, samorząd domowy⁴¹. Należy zastrzec, że art. 267c pkt 4 pr. spółdz. nie przewiduje karalności naruszenia reguł zwoływania tego typu organów fakultatywnych na wzór walnego zgromadzenia, zebrania przedstawicieli albo zebrań grup członkowskich.

7. Obowiązek przygotowania w terminie dokumentów dotyczących dokonania podziału spółdzielni

W obecnym stanie prawnym ustawa Prawo spółdzielcze przewiduje dwa procesy reorganizacyjne prowadzące do zasadniczej zmiany w strukturze organizacyjnej i bazie majątkowej spółdzielni. Są to łączenie oraz podział spółdzielni⁴².

³⁸ Por. K. Pietrzykowski, [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 4, *Prawo rzeczowe*, red. E. Gniewek, Warszawa 2012, s. 322, nb 135.

³⁹ A. Zbiegień-Turzańska, [w:] *System...*, t. 21, *Prawo...*, s. 201.

⁴⁰ A. Zbiegień-Turzańska, [w:] *System...*, t. 21, *Prawo...*, s. 201.

⁴¹ A. Stefaniak, *Komentarz...*, [w:] *Prawo...*, art. 35.

⁴² Prawo spółdzielcze знаło jeszcze instytucję przyłączenia wyodrębnionej organizacyjnej jednostki spółdzielni do innej spółdzielni (dawne art. 103–107 pr. spółdz.). Przepisy te uchyliła z dniem 26.09.1994 r. ustawa z 7.07.1994 r. o zmianie ustawy – Prawo spółdzielcze oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. z 1994 r. Nr 90, poz. 419 ze zm.). Z kolei 28.06.2019 r. na mocy ustawy z 16.05.2019 r. o zmianie ustawy – Prawo spółdzielcze (Dz.U. z 2019 r. poz. 1100) przestały obowiązywać przepisy dotyczące przekształcenia spółdzielni pracy w spółkę handlową. Zniesienie tej drugiej procedury, umożliwiającej przekształcenie spółdzielni pracy w spółkę, jest następstwem wyroku TK z 16.06.2015 r., K 25/12, OTK-A 2015/6, poz. 82, w którym stwierdzono niezgodność części przepisów pr. spółdz. odnoszących się do wskazanego konstruktu z Konstytucją RP. Jak zauważa Aleksander J. Witosz, przy tej okazji dostosowanie systemu prawa przyjęło postać całkowitego zniesienia możliwości dokonania przekształcenia, bez zastąpienia obowiązujących regulacji inną procedurą. W konsekwencji osiągnięcie analogicznego skutku wymaga

Połączenie spółdzielni przybiera postać przejścia jednej spółdzielni przez drugą. U podstaw tego procesu leży konsensus co do zasadności (ekonomicznej i organizacyjnej) połączenia, znajdujący swoje odzwierciedlenie w zgodnych oświadczeniach woli obu osób prawnych. W takich realiach projektowana treść uchwały o połączeniu, w szczególności ustalenie treści statutu spółdzielni przejmującej, staje się przedmiotem dwustronnych uzgodnień⁴³. Z uwagi na swoje konsensualne podłoże proces ten nie wymaga tak daleko idącej ingerencji ze strony ustawodawcy, jak to ma miejsce w przypadku podziału spółdzielni. Nie ma tu bowiem tak wyraźnej konieczności zagwarantowania ochrony interesów strony słabszej. Z tego względu przepisy dotyczące łączenia spółdzielni są nieliczne i mają charakter ramowy.

Jeśli zaś chodzi o drugi proces reorganizacji spółdzielni, jakim jest jej podział⁴⁴, w literaturze wskazuje się, że jedyną prawnie dopuszczoną metodą procedowania stanowi podział spółdzielni przez wydzielenie. Oznacza to, że z wydzielonej części spółdzielni dzielonej, która utrzymuje swój byt prawny i dalej funkcjonuje, zostaje utworzona nowa spółdzielnia (art. 108 § 1 pr. spółdz.)⁴⁵. Stąd w ramach procedury podziałowej można mówić o szczególnym sposobie utworzenia spółdzielni⁴⁶.

Przy procedurze podziału spółdzielni ustawodawca w większym stopniu był zmuszony uwzględnić element gwarancyjny regulacji, zapewniający ochronę interesów tych członków spółdzielni, którzy zdecydowali się na wydzielenie z dotychczasowej struktury, co niejednokrotnie może pozostawać w kolizji z interesami aktualnych członków zarządu. Z tego względu procedura podziału spółdzielni jest unormowana szerzej, niż ma to miejsce w przypadku łączenia się, zawiera więcej norm o charakterze *ius cogens*, a w ostateczności wykorzystuje element prawnokarnego przymuszania.

Wyróżnia się trzy modele proceduralne podziału spółdzielni⁴⁷. Pierwszy z nich polega na tym, że zgodnie z regułami ogólnymi inicjatywa zwołania walnego zgromadzenia należy do zarządu, ale żądanie zwołania walnego zgromadzenia w stosunku do tego organu może skierować także rada nadzorcza oraz grupa 10% członków (nie

przeprowadzenia dwóch odrębnych procedur, tj. w pierwszej kolejności likwidacji spółdzielni, a następnie utworzenia spółki na zasadach ogólnych. A. Witosz, [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 21, *Prawo spółdzielcze*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, s. 348.

⁴³ Jak wskazuje Ł. Cudny, uchwały muszą w zgodny sposób określać wymagane przez ustawę elementy. Ł. Cudny, [w:] *Prawo spółdzielcze i mieszkaniowe. Komentarz*, t. 6a, red. K. Osajda, Legalis/ el. 2018, art. 97, pkt I.

⁴⁴ W teorii przekształcenia organizacyjnego spółdzielni, podobnie jak przy łączeniu się, podziale i przekształceniu spółek, identyfikuje się trzy zasadnicze etapy: 1) fazę czynności przygotowawczych, która w dużej mierze jest kwestią nieuregulowaną ustawowo, a swój wyraz normatywny znajduje dopiero w postaci zwołania walnego zgromadzenia w celu podjęcia uchwały dotyczącej przekształcenia organizacyjnego, jednak w przypadku podziału spółdzielni faza ta staje się bardziej rozbudowana z uwagi na szczególne regulacje art. 108a i 108b pr. spółdz.; 2) fazę właścicielską obejmującą podjęcie uchwał związanych z przekształceniem organizacyjnym, przy czym – ponownie w przypadku podziału – procedura ulega dalszemu rozbudowaniu z uwagi na wymóg dodatkowej uchwały kształtującej statut i strukturę spółdzielni wydzielonej (art. 109 pr. spółdz.); oraz 3) fazę autoryzacji sprowadzającą się do rejestracji przekształcenia organizacyjnego w Krajowym Rejestrze Sądowym. Zob. A. Witosz, [w:] *System...*, t. 21, *Prawo...*, s. 349; A. Witosz, A.J. Witosz, [w:] *Łączenie, podział i przekształcanie spółek handlowych*, red. A. Kidyba, Warszawa 2019, s. 8–89.

⁴⁵ A. Witosz, [w:] *System...*, t. 21, *Prawo...*, s. 365.

⁴⁶ J. Petraniuk, *Podział spółdzielni w świetle prawa polskiego*, Lublin 1997, s. 8.

⁴⁷ A. Jedliński, *Podział spółdzielni w świetle nowych regulacji prawnych*, „Państwo i Prawo” 2002/8, s. 58.

mniej jednak niż 3 osoby), o ile statut nie zaostrzył wymagań w tym zakresie (art. 39 § 1 i 2 pr. spółdz.)⁴⁸.

W drugim modelu, identyfikowanym z art. 108a pr. spółdz., przewidziano szczególne prawo żądania zwołania walnego zgromadzenia w celu podjęcia uchwały o podziale spółdzielni. W myśl art. 108a § 1 pr. spółdz. „Członkowie spółdzielni, których prawa i obowiązki majątkowe są związane z wyodrębnioną organizacyjnie jednostką spółdzielni albo z częścią majątku spółdzielni, która nadaje się do takiego wyodrębnienia, mogą na podstawie uchwały podjętej większością głosów tych członków wystąpić do zarządu spółdzielni z żądaniem zwołania walnego zgromadzenia w celu podjęcia uchwały o podziale spółdzielni w ten sposób, że z tej jednostki organizacyjnej albo części majątku zostanie utworzona nowa spółdzielnia”. Istota tego mechanizmu różni się tym od ogólnego prawa członków do żądania od zarządu zwołania walnego zgromadzenia na podstawie art. 39 § 2 pkt 2 pr. spółdz., że zarząd staje się automatycznie zobowiązany do przygotowania niezbędnej dokumentacji służącej przeprowadzeniu podziału. Tak więc po wpłynięciu żądania zwołania walnego zgromadzenia, stosownie do art. 108a § 2 pr. spółdz., zarząd spółdzielni jest obowiązany niezwłocznie przygotować dokumenty niezbędne do podjęcia przez walne zgromadzenie uchwały o podziale oraz udostępnić je członkom żądającym podziału. W tym miejscu obowiązek zarządu niezwłocznego udostępniania opracowanej dokumentacji skorelowany jest ze szczególnym prawem do jawności (informacji) przysługującym zamierzającym się wydzielić członkom spółdzielni. Jak podnosi A. Witosz, w przypadku żądania zgłoszonego na podstawie art. 39 § 2 pr. spółdz. nie byłoby możliwe głosowanie nad uchwałą w sprawie podziału z uwagi na brak niezbędnych jej elementów⁴⁹, w szczególności brak sprawozdania finansowego spółdzielni będącego obligatoryjnym elementem składowym uchwały walnego zgromadzenia o podziale (por. art. 108 § 2 pr. spółdz.).

Jak z tego wynika, możliwość skutecznego przeprowadzenia podziału spółdzielni zainicjowanego w trybie art. 108a pr. spółdz. przez część członków spółdzielni uzależniona jest od spełnienia trzech podstawowych warunków: przygotowania dokumentacji podziałowej, udostępnienia jej członkom spółdzielni żądającym podziału oraz zwołania walnego zgromadzenia w celu przyjęcia uchwały o podziale. Wykonawcą jest w każdym z tych przypadków zarząd, na którym ciąży prawny obowiązek działania. Patrząc z perspektywy zapewnienia sprawnego przebiegu procesu podziału, kluczowe wydaje się zagwarantowanie na poziomie ustawowym szczerých reguł postępowania, które nie pozostawiają przestrzeni na jego sabotowanie. Nie trudno bowiem wyobrazić sobie sytuację, w której w interesie zarządu może leżeć utrzymanie władztwa nad całością spółdzielni. Wówczas sprzeciw wobec idei wydzielenia się ze spółdzielni jej części może przybrać np. postać sztucznego wydłużania kolejnych etapów procesu, chociażby po to aby doprowadzić do rozbicia

⁴⁸ Jeśli walne zgromadzenie zastąpione jest zebraniem przedstawicieli, żądanie zwołania przysługuje 1/3 przedstawicieli lub zebraniom grup członkowskich obejmujących co najmniej 1/5 ogólnej liczby członków spółdzielni dzielonej (art. 39 § 3 pr. spółdz.).

⁴⁹ A. Witosz, [w:] *System...*, t. 21, *Prawo...*, s. 371.

jedności grupy spółdzielców zmierzającej do podziału i w efekcie zniweczyć pomysł wydzielenia się do innej spółdzielni.

Na tym tle przepisy ustawy Prawo spółdzielcze charakteryzuje pewien deficyt. Nie jest zrozumiałe, dlaczego np. w związku z warunkiem przygotowania dokumentów niezbędnych do podjęcia uchwały podziałowej ustawodawca poprzestał na posłużeniu się niedookreślonym terminem „niezwłocznie”. Tymczasem w analogicznej sytuacji, w procedurze podziałowej realizowanej na podstawie art. 108b pr. spółdz., uznał już, że zobowiązanie zarządu do „niezwłocznego” przygotowania dokumentów powinno zostać zobiektywizowane i że działanie „niezwłoczne” to takie, które nie może przekroczyć 60 dni (art. 108b § 2 pr. spółdz.). Ponadto na gruncie procedury podziałowej z art. 108a pr. spółdz. nie zdecydował się zabezpieczyć realizacji tego obowiązku sankcją karną. Artykuł 267c pkt 5 pr. spółdz.⁵⁰ kryminalizuje nieprzygotowanie w terminie dokumentów dotyczących dokonania podziału spółdzielni, jedynie w odniesieniu do podziału zainicjowanego w trybie art. 108b pr. spółdz. Można wprawdzie założyć, że na gruncie procedury z art. 108a pr. spółdz. ustawodawca poprzestał na kryminalizacji naruszenia obowiązku bardziej odległego, tj. niezwołania walnego zgromadzenia (art. 267c pkt 4 pr. spółdz.). Niemniej jednak postulat rozszerzenia pola kryminalizacji przepisu art. 267c pkt 5 pr. spółdz. o ściganie przypadków nieprzygotowania w terminie dokumentów podziałowych także na gruncie procedury zainicjowanej w trybie art. 108a pr. spółdz. nie jest bezzasadny, oczywiście po uzupełnieniu art. 108a § 2 pr. spółdz. o wyraźnie oznaczony termin. Przypadki opieszałości w przygotowaniu wymaganej dokumentacji (przeciąganie w czasie) mogą bowiem dotyczyć zarządów postawionych przed perspektywą podziału spółdzielni zainicjowanego zarówno w trybie art. 108a, jak i art. 108b pr. spółdz. Co więcej, wydaje się to nawet bardziej prawdopodobne na gruncie art. 108a pr. spółdz., gdzie termin przygotowania dokumentacji nie został wyraźnie oznaczony (zob. § 2 tego art.).

Przy tej okazji należy dodać, że rozszerzeniu pola kryminalizacji typu z art. 267c pkt 5 pr. spółdz. o nieprzygotowanie w terminie dokumentów dotyczących dokonania podziału spółdzielni także w trybie art. 108a pr. spółdz. powinno towarzyszyć objęcie kryminalizacją również niewykonania przez zarząd drugiego obowiązku, tj. udostępnienia członkom żądającym podziału przygotowanych dokumentów. Nie jest zrozumiałe, dlaczego ustawodawca pominął tę kwestię na gruncie art. 267c pkt 5 pr. spółdz., nawet w odniesieniu do trybu podziału z art. 108b pr. spółdz. Obowiązek udostępnienia dokumentów podziałowych członkom żądającym podziału jest zidentyfikowany zarówno w trybie art. 108a pr. spółdz. (zob. § 2), jak i art. 108b pr. spółdz. (zob. § 2). Z dużą dozą prawdopodobieństwa można założyć, że niewykonanie tego obowiązku przez zarząd na równi utrudni przeprowadzenie podziału spółdzielni jak sabotowanie samego przygotowania dokumentów. Społeczna szkodliwość obu czynów wydaje się być zbliżona. Z tego względu należy postulować uzupełnienie opisu typu

⁵⁰ Przepis ten został dodany przez art. 2 pkt 6 ustawy z 14.06.2007 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2007 r. Nr 125, poz. 873 ze zm.) i wszedł w życie 31.07.2007 r.

czynu zabronionego z art. 267c pkt 5 pr. spółdz. o dodatkową czynność sprawczą nieudostępnienia dokumentów w alternatywie nierozłącznej (lub) z ich nieprzygotowaniem, a następnie odniesienie tej zmiany do podziału spółdzielni z podstawy określonej zarówno w art. 108a pr. spółdz., jak i w art. 108b pr. spółdz.

Kolejnym mankamentem modelu podziału spółdzielni identyfikowanego z art. 108a pr. spółdz. jest brak wskazania terminu, w którym miałyby się odbyć walne zgromadzenie podejmujące uchwałę o podziale. Jest to o tyle zaskakujące, że zgodnie z procedurą przyjętą przez ustawodawcę podjęcie uchwały walnego zgromadzenia o podziale spółdzielni stanowi kluczowy, obok przywołanego wyżej przygotowania dokumentów, warunek skutecznego zakończenia podziału spółdzielni wpisem w Krajowym Rejestrze Sądowym i księdze wieczystej (zob. art. 108a § 8 pr. spółdz.). Nieokreślenie terminu granicznego bez wątpienia osłabia pozycję tych członków spółdzielni, którzy zmierzają do przeprowadzenia podziału, a jego przeciwnikom (np. dotychczasowemu zarządowi) stwarza możliwość doprowadzenia do odłożenia w czasie decyzji walnego zgromadzenia.

Dla porównania, przy pierwszym modelu podziału, z reguł ogólnych wynika, że termin zwołania walnego zgromadzenia nie powinien przekroczyć 6 tygodni. Zgodnie z art. 39 § 5 pr. spółdz. walne zgromadzenie (zebranie przedstawicieli) zwołuje się w takim terminie, aby mogło się ono odbyć w ciągu 6 tygodni od dnia wniesienia żądania. Jeżeli to nie nastąpi, ustawa przewiduje zastąpienie decyzji zarządu przez radę nadzorczą, związek rewizyjny, w którym spółdzielnia jest zrzeszona, lub Krajową Radę Spółdzielczą, na koszt spółdzielni. Ten mechanizm zastępczy, uwzględniający termin graniczny, ograniczony jest jednak *expressis verbis* do wypadków wskazanych w art. 39 § 2 i 3 pr. spółdz., tzn. nie obejmuje zwołania walnego zgromadzenia w celu podjęcia uchwały o podziale spółdzielni w trybie art. 108a pr. spółdz.

Na gruncie art. 108a pr. spółdz., w przypadku niezwołania przez zarząd walnego zgromadzenia w celu podjęcia uchwały o podziale, remedium na bezczynność zarządu w tej kwestii stanowi prawomocne orzeczenie sądu zastępujące taką uchwałę. A zatem ustawa Prawo spółdzielcze ostatecznie gwarantuje członkom spółdzielni zmierzającym do przeprowadzenia podziału możliwość realizacji planów nawet w sytuacji blokowania ich przez zarząd. To nastąpi jednakże pod warunkiem, że pozostaną oni niezłomni w przeforsowaniu swojej decyzji i konsekwentnie wejdą na drogę sądową. Należy przy tym przyjąć, że przy braku ustawowego określenia terminu to sąd *ad hoc* oceni, czy bezskuteczny upływ czasu jest w danym wypadku jeszcze akceptowalny, czy też uzasadnia już ingerencję sądu. Niezależnie od orzeczenia zastępczego wydanego przez sąd niezwołanie walnego zgromadzenia wbrew żądaniu członków spółdzielni wyrażonemu w uchwale podjętej większością głosów na podstawie art. 108a § 1 pr. spółdz. jest podstawą do odpowiedzialności karnej członków zarządu z art. 267c pkt 4 pr. spółdz. (niezwołanie walnego zgromadzenia wbrew przepisom ustawy).

W świetle powyższych zastrzeżeń należy postulować zakreślenie przez ustawodawcę konkretnego terminu, w jakim zarząd spółdzielni miałby zwołać walne zgromadzenie w celu podjęcia uchwały o podziale. Na gruncie procedury podziałowej

z art. 108a pr. spółdz. wprowadzenie wyraźnie określonego terminu, przed którego upływem zarząd miałby zrealizować obowiązek zwołania walnego zgromadzenia, wzmocniałoby pozycję członków spółdzielni zmierzających do jej podziału, dzięki narzuceniu transparentnych, a przez to łatwych do wyegzekwowania, reguł związania zarządu. Zmiana ta miałaby pośrednio także pozytywny wpływ na kwestię dookreślenia granic odpowiedzialności karnej za czyn z art. 267c pkt 4 pr. spółdz. Dopelnienie znamienia blankietowego „wbrew przepisom ustawy” konkretnym terminem, po którego przekroczeniu aktualizowałyby się odpowiedzialność członków zarządu za niedopełnienie obowiązku zwołania walnego zgromadzenia, z pewnością podniosłoby walor określoności tego typu czynu zabronionego. Jednocześnie ułatwiłoby stosowanie tego przepisu w praktyce organów ścigania i sądów karnych. W obecnym stanie prawnym – jak można założyć – wyczekują one na moment wydania orzeczenia zastępczego, który pośrednio potwierdza wystąpienie nieuzasadnionej zwłoki po stronie zarządu spółdzielni.

Trzeci model podziału spółdzielni identyfikowany jest z podstawą zawartą w art. 108b pr. spółdz. W jego ujęciu ustawa przyznaje członkom zamierzającym się wydzielić prawo do samodzielnego podjęcia decyzji o podziale (bez potrzeby występowania do zarządu z żądaniem zwołania walnego zgromadzenia w celu podjęcia uchwały o podziale; por. art. 108a § 1 pr. spółdz.). Na gruncie art. 108b § 1 pr. spółdz., podobnie jak we wcześniejszym przypadku (art. 108a § 1 pr. spółdz.), prawa i obowiązki majątkowe wydzielających się członków muszą być związane z wyodrębnioną organizacyjnie jednostką spółdzielni albo z częścią majątku spółdzielni, która nadaje się do takiego wyodrębnienia. Tym samym wydzielenie się spółdzielni z woli zainteresowanych członków musi mieć uzasadnienie gospodarcze, a wydzielane składniki majątkowe muszą stanowić zwarty i zorganizowany zespół tworzący całość nadającą się do organizacyjnego wyodrębnienia⁵¹. W odróżnieniu od trybu przyjętego w art. 108a pr. spółdz. w tym przypadku nie dochodzi do sformułowania żądania zwołania walnego zgromadzenia spółdzielni dzielonej, lecz do podjęcia samodzielnej decyzji wydzielających się członków. Kluczowe dla skutecznego przeprowadzenia podziału pozostaje zatem wyegzekwowanie od zarządu obowiązku przygotowania dokumentów niezbędnych do dokonania podziału oraz udostępnienia ich członkom żądającym podziału (art. 108b § 2 pr. spółdz.). Należą do nich sprawozdanie finansowe będące rachunkową podstawą podziału oraz spis składników majątkowych, praw i zobowiązań spółdzielni zawarty w tzw. planie podziału (por. art. 108 § 2 pkt 3 pr. spółdz.). Podobnie jak we wcześniejszym przypadku (art. 108a § 2 pr. spółdz.), to zarząd spółdzielni dzielonej odpowiada za przygotowanie stosownej dokumentacji (art. 108b § 2 pr. spółdz.). Wykonanie tego obowiązku, i to terminowo, jest obwarowane karą grzywny albo ograniczenia wolności (art. 267c pkt 5 pr. spółdz.). Na gruncie art. 108b § 2 pr. spółdz. ustawodawca wprowadził graniczny termin 60 dni dla przygotowania wymaganej dokumentacji podziałowej spółdzielni, czego

⁵¹ A. Witosz, [w:] *System...*, t. 21, *Prawo...*, s. 373. Zob. wyrok SA w Gdańsku z 11.02.2016 r., V ACa 636/15, KSAG 2017/2, poz. 107.

– jak wykazano powyżej – brakuje w trybie podziału z art. 108a pr. spółdz. W literaturze podnosi się natomiast, że przepis art. 108b § 2 pr. spółdz. nie wskazuje momentu początkowego biegu tego terminu. Należy przyjąć, że jest nim doręczenie zarządowi uchwały wydzielających się członków⁵².

Jak wspomniano wcześniej, ustawodawca nie objął ustawowym opisem typu czynu zabronionego z art. 267c pkt 5 pr. spółdz. przypadków nieudostępnienia przygotowanych dokumentów członkom spółdzielni żądającym podziału, choć obowiązek ich udostępnienia przez członków zarządu wynika wprost z art. 108b § 2 pr. spółdz. Pozostawienie tego zachowania poza oddziaływaniem regulacji prawa karnego należy ocenić negatywnie i postulować w tym zakresie stosowną zmianę brzmienia art. 267c pkt 5 pr. spółdz. Uzupełnienie opisu typu czynu zabronionego z art. 267c pkt 5 pr. spółdz. o dodatkową czynność sprawczą nieudostępnienia dokumentów w alternatywie nierozłącznej (lub) z ich nieprzygotowaniem dotyczyć powinno, jak wskazano powyżej, dotyczyć obu scenariuszy podziału spółdzielni realizowanego z podstawy określonej zarówno w art. 108a pr. spółdz., jak i art. 108b pr. spółdz.

8. Obowiązek zgłoszenia wniosku o upadłość spółdzielni

Zasadnicza część procedury upadłościowej uregulowana została w ustawie z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe⁵³, która określa zasady wspólnego dochodzenia roszczeń wierzycieli od niewypłacalnych dłużników (będących przedsiębiorcami bądź osobami fizycznymi nieprowadzącymi działalności gospodarczej, których niewypłacalność powstała na skutek wyjątkowych i niezależnych od nich okoliczności) oraz skutki ogłoszenia upadłości⁵⁴. Znajduje ona zastosowanie także w odniesieniu do spółdzielni, którym – jako przedsiębiorcom w rozumieniu art. 43¹ Kodeksu cywilnego⁵⁵ – przysługuje zdolność upadłościowa, czyli możliwość postawienia w stan prawnej upadłości (por. art. 5 pr. upadł.). Niezależnie od tego w ustawie Prawo spółdzielcze ustawodawca przewidział wprost odesłanie do przepisów prawa upadłościowego w sprawach nieuregulowanych (art. 137 pr. spółdz.).

Sama ustawa Prawo spółdzielcze reguluje kwestię upadłości spółdzielni wyjątkowo wąsko⁵⁶. Z perspektywy dalszej analizy znaczenie będzie miał ten obszar, który dotyczy obowiązku zgłoszenia do sądu wniosku o upadłość. Jego niedopełnienie jest sankcjonowane na gruncie art. 267b pr. spółdz., zgodnie z którym niezgłosze-

⁵² A. Witosz, [w:] *System...*, t. 21, *Prawo...*, s. 378.

⁵³ Tekst jedn.: Dz.U. z 2025 r. poz. 614 ze zm. – dalej pr. upadł.

⁵⁴ I. Heropolitańska, A. Tułodziecka, K. Hrycków-Mycka, *Komentarz do wybranych przepisów Prawa upadłościowego*, [w:] I. Heropolitańska, A. Tułodziecka, K. Hrycków-Mycka, P. Kuglarz, *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece oraz przepisy związane. Komentarz*, Warszawa 2021.

⁵⁵ Ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz.U. z 2025 r. poz. 1071).

⁵⁶ Tak P. Zakrzewski, [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 21, *Prawo spółdzielcze*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, s. 413. Przepisy art. 130–137 pr. spółdz. obejmują jedynie przesłankę ogłoszenia upadłości w postaci niewypłacalności, legitymację podmiotów mogących wystąpić z wnioskiem do sądu o ogłoszenie upadłości, podjęcie obligatoryjnej próby odwrócenia przewyżki stanu biernego nad czynnym spółdzielni, obowiązek członków uiszczenia wpłat na udziały zadeklarowane oraz obowiązek syndyka złożenia wniosku o wykreślenie spółdzielni z Krajowego Rejestru Sądowego.

nie wniosku o upadłość spółdzielni pomimo powstania warunków uzasadniających jej upadłość podlega karze grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

Zasadniczo rzecz ujmując, legitymacja do zgłoszenia wniosku o upadłość przysługuje trzem kategoriom podmiotów: zarządowi (art. 130 § 4 pr. spółdz.), likwidatorowi (art. 131 pr. spółdz.) oraz wierzycielowi (art. 132 pr. spółdz.). W ujęciu ustawy Prawo spółdzielcze tylko dwa pierwsze podmioty są adresatami prawnego zobowiązania do działania. Niedopełnienie obowiązku zgłoszenia wniosku o upadłość skutkuje odpowiedzialnością karną odpowiednio członków zarządu i likwidatora (art. 267b pr. spółdz.). W trzecim przypadku decyzję o dochodzeniu wierzytelności z masy majątkowej spółdzielni postawionej w stan upadłości ustawodawca pozostawia do swobodnej oceny samych wierzycieli.

Wedle konstrukcji typu czynu zabronionego przyjętej w art. 267b pr. spółdz. ściąganie niedopełnienia obowiązku zgłoszenia wniosku o upadłość uzależnione jest od uprzedniego powstania warunków uzasadniających upadłość spółdzielni. Innymi słowy, zaniechanie sprawcy następuje pomimo zaistnienia tych warunków. Z analizy przepisów ustawy Prawo spółdzielcze wynika, że obowiązek zgłoszenia do sądu wniosku o upadłość spółdzielni aktualizuje się po ziszczeniu dwóch warunków: materialnego i formalnego. Wystąpienie warunku materialnego sprowadza się do zaistnienia niewypłacalności spółdzielni. W literaturze zwraca się uwagę, że pojęcie „niewypłacalności” dłużnika jest rozumiane szeroko i ma aż trzy znaczenia⁵⁷. W art. 130 § 2 pr. spółdz. przez „niewypłacalność” rozumie się stan przewagi zobowiązań nad wartością aktywów, tzn. sytuację, w której według sprawozdania finansowego spółdzielni ogólna wartość jej aktywów nie wystarcza na zaspokojenie wszystkich zobowiązań. W podobnie ujętym art. 11 ust. 2 pr. upadł. oznacza ona przekraczanie przez zobowiązania pieniężne wartości majątku dłużnika, które utrzymuje się przez okres powyżej 24 miesięcy. Wskazuje się jednak, że art. 130 § 2 pr. spółdz. jest bardziej restrykcyjny, bo szerszy w zakresie, w porównaniu z art. 11 ust. 2 pr. upadł., co odczytywane bywa nawet jako przejaw nieuzasadnionej dyskryminacji spółdzielni wobec innych przedsiębiorców⁵⁸. Z kolei w świetle art. 11 ust. 1 pr. upadł. niewypłacalnością będzie utrata zdolności do wykonywania wymagalnych zobowiązań pieniężnych. Domniemywa się przy tym, że występuje ona, gdy opóźnienie w wykonywaniu zobowiązań pieniężnych przekracza 3 miesiące (art. 11 ust. 1a pr. upadł.)⁵⁹.

Z perspektywy ciążących na zarządzie obowiązków aktualizujących się w przypadku zaistnienia stanu niewypłacalności spółdzielni (uprzedniego – zwołania walnego zgromadzenia; i następczego – zgłoszenia do sądu wniosku o ogłoszenie upadłości) należy przyjąć, że relewantne jest rozumienie niewypłacalności przyjęte na gruncie art. 130 § 2 pr. spółdz. Synonimem niewypłacalności jest tu zatem nadmierne zadłużenie przejawiające się w tym, że ogólna wartość aktywów spółdzielni nie wystarcza na zaspokojenie wszystkich jej zobowiązań. Podstawą

⁵⁷ Tak P. Zakrzewski, [w:] *System...*, t. 21, *Prawo...*, s. 415.

⁵⁸ P. Zakrzewski, [w:] *System...*, t. 21, *Prawo...*, s. 417.

⁵⁹ P. Zakrzewski, [w:] *System...*, t. 21, *Prawo...*, s. 417.

ustaleń, że w spółdzielni występuje nadmierne zadłużenie w stosunku do majątku, jest każde sprawozdanie finansowe sporządzone na koniec roku obrachunkowego lub w innym momencie⁶⁰. Tożsame rozumienie niewypłacalności należy przyjąć na gruncie obowiązku wystąpienia z wnioskiem o ogłoszenie upadłości adresowanego do likwidatora spółdzielni (art. 131 pr. spółdz.).

Samo zaistnienie stanu nadmiernego zadłużenia (niewypłacalności) w rozumieniu art. 130 § 2 pr. spółdz. nie nakłada jeszcze na zarząd obowiązku zwrócenia się do sądu z wnioskiem o ogłoszenie upadłości. Niezbędne jest jeszcze zaistnienie odpowiedniej konfiguracji formalnej (warunek formalny). W praktyce oznacza to, że jako pierwszy zaktualizuje się wobec zarządu obowiązek niezwłocznego zwołania walnego zgromadzenia. W jego porządku obrad zamieszcza on sprawę dalszego istnienia spółdzielni (art. 130 § 2 pr. spółdz.). Obowiązek zarządu zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości powstaje dopiero z chwilą podjęcia przez walne zgromadzenie uchwały o postawieniu spółdzielni w stan upadłości. Zgodnie z art. 130 § 4 pr. spółdz. zarząd jest wówczas zobowiązany niezwłocznie wystąpić do sądu. W literaturze obecny jest pogląd, zgodnie z którym „niezwłocznie” oznacza tu: w terminie nie dłuższym niż 2 tygodnie liczone od podjęcia uchwały⁶¹. Obowiązek ten jednak nie zaktualizuje się, gdy pomimo niewypłacalności spółdzielni walne zgromadzenie nie podejmie uchwały o postawieniu jej w stan upadłości, a w jej miejsce podejmie uchwałę o dalszym istnieniu spółdzielni, pod warunkiem że wskaże środki umożliwiające wyjście jej ze stanu niewypłacalności (art. 130 § 3 pr. spółdz.).

Ponadto należy mieć na uwadze, że przeprowadzenie postępowania upadłościowego będzie wyłączone (a zatem zarząd nie będzie zobowiązany do wystąpienia z wnioskiem o upadłość do sądu) pomimo wystąpienia przesłanki materialnej w postaci nadmiernego zadłużenia spółdzielni, jeżeli spółdzielnia zaprzestała działalności, a jej majątek nie wystarcza na pokrycie kosztów postępowania upadłościowego i wierzyciele nie wyrażają zgody na ich pokrycie (art. 133 pr. spółdz.). W tej sytuacji należy bowiem mówić o całkowitej niemożności zrealizowania celu upadłości, tj. choćby częściowego zaspokojenia wierzycieli⁶². Zgodnie z dyspozycją art. 133 pr. spółdz. w takiej sytuacji sąd zarządzi wykreślenie spółdzielni z Krajowego Rejestru Sądowego bez przeprowadzania postępowania upadłościowego (i likwidacyjnego) na wniosek Krajowej Rady Spółdzielczej i wierzycieli. Majątek spółdzielczy przeznaczają się wówczas na cele wskazane w uchwale ostatniego walnego zgromadzenia albo na cele spółdzielcze, albo społeczne⁶³.

⁶⁰ P. Zakrzewski, [w:] *System...*, t. 21, *Prawo...*, s. 416.

⁶¹ S. Gurgul, *Upadłość spółdzielni mieszkaniowej, dewelopera i towarzystwa budownictwa społecznego. Komentarz*, Warszawa 2012, art. 130 pr. spółdz., nb 11; P. Pogonowski, *Upadłość spółdzielni – podstawowe problemy prawne*, [w:] *Iustitia civitatis fundamentum. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Wiesława Chrzanowskiego*, red. H. Cioch, A. Dębiński, J. Chaciński, Lublin 2003, s. 103; M. Stepnowska-Michaluk, *Likwidacja spółdzielni*, Sopot 2009, s. 309.

⁶² P. Zakrzewski, [w:] *System...*, t. 21, *Prawo...*, s. 417–418.

⁶³ M. Gersdorf, [w:] M. Gersdorf, J. Ignatowicz, *Prawo spółdzielcze*, Warszawa 1985, s. 210; S. Gurgul, *Upadłość...*, art. 133 pr. spółdz., nb 2; M. Stepnowska-Michaluk, *Likwidacja...*, s. 312.

Z kolei w przypadku, w którym obowiązek wystąpienia do sądu z wnioskiem o ogłoszenie upadłości ciąży na likwidatorze (art. 131 pr. spółdz.), zaistnienie warunku formalnego należy wiązać z uprzednim wejściem spółdzielni w stan likwidacji na skutek zgłoszenia otwarcia likwidacji dokonanego przez zarząd spółdzielni (likwidatora), względnie związek rewizyjny, w którym spółdzielnia jest zrzeszona, do Krajowego Rejestru Sądowego (zob. art. 113 i 114 pr. spółdz., określające przesłanki likwidacji). W tym wypadku zaistnienie warunku formalnego (stosownie do art. 131 pr. spółdz. spółdzielnia musi być już w stanie likwidacji) jest zdarzeniem chronologicznie wcześniejszym od faktu stwierdzenia przez likwidatora niewypłacalności spółdzielni. Stwierdzenie niewypłacalności spółdzielni stanowi tu w istocie następstwo podjętych czynności likwidacyjnych.

9. Obowiązek prezentacji danych prawdziwych

Jak wskazano wcześniej, elementem składowym paradygmatu transparentnego działania spółdzielni jest jawność działania jej organów, która sprowadza się do zapewnienia dostępu do informacji na temat działalności spółdzielni tym wszystkim podmiotom, które identyfikują z tym swój interes lub dla których tego typu informacja jest niezbędnym punktem odniesienia przy realizacji nałożonych na nie obowiązków. Z analizy przepisów ustawy Prawo spółdzielcze wynika, że dostępu do informacji na temat działalności spółdzielni mogą żądać zarówno podmioty wewnętrznie zorientowane względem struktury organizacyjnej spółdzielni (jej członkowie w relacji do organów spółdzielni albo jedne organy spółdzielni w relacji do innych organów spółdzielni), jak i te zorientowane względem spółdzielni zewnętrznie (lustrator, biegły rewident, organy państwa). Niezależnie od tego, który z tych podmiotów zażąda dostępu do informacji oraz jaki będzie dalszy sposób ich wykorzystania, jest rzeczą oczywistą, że udostępniane informacje mogą okazać się przydatne jedynie o tyle, o ile są prawdziwe. Tylko te informacje, które charakteryzuje atrybut zgodności z rzeczywistością (prawdziwość), mogą stanowić realny punkt wyjścia dla oceny prawidłowości działania spółdzielni i jej organów, a także przysłużyć się zapewnieniu ochrony słusznym interesów spółdzielców.

Ustawodawca dostrzegł znaczenie tego problemu dla prawidłowego funkcjonowania spółdzielni i zabezpieczył w drodze sankcji karnej dostęp do danych prawdziwych wskazanym dalej kategoriom podmiotów. W art. 267d pr. spółdz. wprowadził regulację dotyczącą przestępstwa indywidualnego, którego dopuścić się może członek organu spółdzielni albo jej likwidator i które polega na ogłaszaniu albo przedstawianiu danych nieprawdziwych członkom spółdzielni, jej organom, lustratorowi, a także władzom państwowym. Sprawcy tego występkę grozi kara grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

O ile samą decyzję ustawodawcy o wejściu w tym przypadku na drogę kryminalizacji można ocenić pozytywnie (za potrzebą skutecznego zapewnienia dostępu do danych prawdziwych przemawiają względy opisane powyżej), o tyle już sposób przeprowadzenia tego założenia, patrząc od strony legislacyjnej, pozostawia nieco

do życzenia i otwiera perspektywę do rozważenia korekty przyjętego ujęcia ustawowego opisu czynu zabronionego. Analiza warstwy deskryptywnej art. 267d pr. spółdz. prowadzi do spostrzeżenia, że ustawodawca nie powiązał w żaden sposób charakteru danych (ogłaszanych, przedstawianych) z obowiązkami, jakie ciążą na gruncie prawa spółdzielczego na sprawcach tego występku, tj. członkach organów spółdzielni oraz likwidatorze. Idąc tym tropem, można dojść do przekonania, że w świetle literalnego odczytania przepisu art. 267d pr. spółdz. ścigane będzie przekazanie informacji dowolnych, nawet tych w ogóle niezwiązanych z funkcjonowaniem spółdzielni, byleby były one nieprawdziwe. Sprowadzając sprawę do absurdu, na gruncie obecnego brzmienia art. 267d pr. spółdz. można przyjąć, że członek organu spółdzielni albo likwidator będą odpowiadać karnie za przekazanie nieprawdziwych danych na dowolny temat⁶⁴.

Aby uratować aksjomat ustawodawcy racjonalnego, można byłoby w tym przypadku posłużyć się wykładnią funkcjonalną i starać się wykazać w ten sposób, że ustawodawca, kształtując treść przepisu art. 267d pr. spółdz., przywołał wymienione w nim kategorie podmiotów, tj. z jednej strony sprawców występku (członka organu spółdzielni i likwidatora), z drugiej – osoby, na które sprawca dezinformacyjnie oddziałuje (członków spółdzielni, jej organy, lustratora, władze państwowe), nie w sposób przypadkowy, ale w określonej roli wynikającej z przepisów prawa spółdzielczego, na którą składa się możliwy do zidentyfikowania względem każdego z nich zestaw praw i obowiązków spółdzielczych. Idąc dalej tym tropem, można zatem bronić tezy, że sankcjonowany w art. 267d pr. spółdz. zakaz ogłaszania albo przedstawiania danych nieprawdziwych, adresowany do członka organu spółdzielni oraz likwidatora, dotyczy tylko tych danych, które adresat zakazu jest zobowiązany udostępnić uprawnionym podmiotom (członkom spółdzielni, jej organom, lustratorowi, władzom państwowym) w sytuacjach prawnie uregulowanych.

Gdyby jednak spojrzeć na treść art. 267d pr. spółdz. z perspektywy wykładni systemowej, to trudno pozbyć się wrażenia, że mamy do czynienia z nedoróbką legislacyjną. Wystarczy bowiem zestawzić stylizację wykorzystaną w ustawowym opisie typu z art. 267d pr. spółdz. z innymi typami czynów zabronionych, w których ustawodawca sankcjonuje karnie udostępnianie informacji nieprawdziwych w ramach struktury spółdzielni albo spółki (por. art. 267c pkt 2 pr. spółdz., art. 79 pkt 2 u.r., art. 587 § 1 i 2 Kodeksu spółek handlowych⁶⁵). W każdym z powołanych przypadków ustawodawca powiązał sankcjonowanie udostępnienia danych nieprawdziwych z sytuacjami, w których sprawca jest zobowiązany na podstawie przepisów ustawy do przekazania określonych informacji uprawnionym podmiotom. W ten sposób zawęził zakres informacji relewantny z punktu widzenia prawnokarnego wartościowania na gruncie tych przepisów do informacji objętych przymiotem zgodności z prawdą,

⁶⁴ Dla przykładu weźmy pod uwagę sytuację, w której członek zarządu spółdzielni zauroczony osobą pewnej mieszkanki spółdzielni przekazuje jej nieprawdziwe dane dotyczące swojego wieku albo (o zgrozo!) stanu małżeńskiego.

⁶⁵ Ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (tekst jedn.: Dz.U. z 2024 r. poz. 18 ze zm.) – dalej k.s.h.

a jednocześnie w oczywisty sposób powiązanych z funkcjonowaniem odpowiednio spółdzielni lub spółki.

Na gruncie występuku z art. 267c pkt 2 pr. spółdz. ustawodawca powiązał kryminalizowane zachowanie, polegające m.in. na udzieleniu niezgodnych ze stanem faktycznym wyjaśnień lustratorowi, z działaniem „wbrew przepisom ustawy”. Jego sprawca (członek organu spółdzielni albo likwidator) odpowie zatem za udzielenie niezgodnych z prawdą wyjaśnień, ale tylko tych, do których złożenia był zobowiązany na podstawie szczegółowych przepisów ustawy. Podobnie ustawodawca uczynił na gruncie występuku z art. 79 pkt 2 u.r., typizując zachowanie polegające m.in. na udzieleniu biegłemu rewidentowi, wbrew przepisom ustawy, niezgodnych ze stanem faktycznym informacji, wyjaśnień, oświadczeń. Kolejnego przykładu dostarcza art. 587 § 1 k.s.h. Jest on o tyle w tym miejscu interesujący, że – konstrukcyjnie rzecz ujmując – dotyczy typu czynu zabronionego siostrzanego względem art. 267d § 1 pr. spółdz. W obu przypadkach ustawodawca wykorzystał te same znamiona czynności sprawczej „ogłaszania danych nieprawdziwych” albo „przedstawienia” ich uprawnionym podmiotom. Na podstawie art. 587 § 1 k.s.h. odpowie ten, kto ogłasza dane nieprawdziwe albo przedstawia je organom spółki, władzom państwowym lub osobie powołanej do rewizji. Ustawodawca uzupełnił przy tym opis typu z art. 587 § 1 k.s.h. znamieniem sytuacyjnym wykonywania obowiązków wymienionych w tytule III i IV k.s.h. Jego sprawca poniesie zatem odpowiedzialność jedynie w przypadku, w którym dane nieprawdziwe, jakie ogłosi albo przedstawi, będą powiązane z realizacją ciężących na nim obowiązków wynikających z tytułu III („Spółki kapitałowe”) lub IV („Łączenie, podział i przekształcanie spółek”) k.s.h.

Reasumując, należy postulować korektę ustawowego opisu typu czynu zabronionego z art. 267d § 1 pr. spółdz. w takim kierunku, aby zdecydowanie wykluczyć z pola interpretacji tego uregulowania możliwość ścigania za udostępnienie informacji niezwiązanych z działalnością spółdzielni, choćby nieprawdziwych. Obecne brzmienie przepisu art. 267 d § 1 pr. spółdz. może rodzić w praktyce stosowania prawa pokusę, żeby rozszerzać pole kryminalizacji wyznaczone jego treścią poza *ratio* sprowadzające się do zagwarantowania rzetelnego i zgodnego z prawem działania organów spółdzielni. Jest to o tyle niebezpieczne, że art. 267d § 2 pr. spółdz. kryminalizuje także działanie nieumyślne. Za wyraźnym powiązaniem ścigania przypadków ogłoszenia albo przedstawienia danych nieprawdziwych z funkcjonowaniem spółdzielni przemawiają zatem względy gwarancyjne.

Na koniec, konkretyzując treść zakazu z art. 267d § 1 i 2 pr. spółdz., warto podjąć próbę zidentyfikowania przynajmniej najważniejszych obowiązków informacyjnych ciężących w myśl ustawy Prawo spółdzielcze na organach spółdzielni oraz likwidatorze. Naruszenie tych obowiązków, polegające na ogłoszeniu albo przedstawieniu danych nieprawdziwych organom spółdzielni, władzom państwowym, członkom spółdzielni lub lustratorowi, prowadzić może do pociągnięcia do odpowiedzialności karnej. Zastrzegając, że zaprezentowane poniżej przykłady nie pretendują do wyczerpania zupełnego, można wymienić:

- obowiązek zarządu spółdzielni zgłoszenia do sądu rejestrowego, w ciągu 30 dni od daty podjęcia, uchwały o zmianie statutu (art. 12a § 2 pr. spółdz.);
- obowiązek organu, który podjął uchwałę w sprawie wykreślenia albo wykluczenia członka spółdzielni, zawiadomienia go na piśmie wraz z uzasadnieniem o fakcie wykreślenia albo wykluczenia w terminie 2 tygodni od dnia podjęcia uchwały; uzasadnienie powinno w szczególności przedstawiać motyw, którymi kierował się organ spółdzielni, uznając, że zachowanie członka wyczerpuje przesłanki wykluczenia albo wykreślenia wskazane w statucie (art. 24 § 5 pr. spółdz.);
- obowiązek zarządu spółdzielni udostępnienia członkowi spółdzielni, jego małżonkowi i wierzycielowi członka spółdzielni do wglądu rejestru członków, zawierającego imiona i nazwiska członków spółdzielni oraz miejsce zamieszkania (w odniesieniu do członków będących osobami prawnymi – ich nazwę i siedzibę), wysokość zadeklarowanych i wniesionych udziałów, wysokość wniesionych wkładów, ich rodzaj, jeżeli są to wkłady niepieniężne, zmiany tych danych, datę przyjęcia w poczet członków, datę wypowiedzenia członkostwa i jego ustania, a także inne dane przewidziane w statucie (art. 30 pr. spółdz.);
- obowiązek zarządu spółdzielni wydania każdemu członkowi na jego żądanie odpisu statutu oraz regulaminów wydanych na podstawie tego statutu (art. 31 pr. spółdz.);
- obowiązek udostępniania protokołów z obrad walnego zgromadzenia (z uwagi na ich ustawowo zastrzeżony jawny charakter) członkom spółdzielni, przedstawicielom związku rewizyjnego, w którym spółdzielnia jest zrzeszona, oraz Krajowej Radzie Spółdzielczej (art. 41 § 4 pr. spółdz.);
- obowiązek zarządu, członków i pracowników spółdzielni udostępnienia lub złożenia radzie – w celu wykonania jej zadań – wszelkich sprawozdań i wyjaśnień, ksiąg, dokumentów oraz informacji na temat stanu majątkowego spółdzielni (art. 46 § 4 pr. spółdz.);
- obowiązek zarządu wyłożenia w lokalu spółdzielni, co najmniej na 14 dni przed terminem walnego zgromadzenia, rocznego sprawozdania z działalności spółdzielni, łącznie ze sprawozdaniem finansowym i sprawozdaniem z badania, jeżeli podlega ono obowiązkowemu badaniu, w celu umożliwienia członkom spółdzielni zapoznania się z nimi (art. 89 § 1 pr. spółdz.);
- obowiązek członka organu spółdzielni, pracownika oraz likwidatora spółdzielni polegający na umożliwieniu lustratorowi przeglądania ksiąg i wszelkich dokumentów w lustrowanej spółdzielni oraz bezpośredniego sprawdzania jej stanu majątkowego, jak również udzielania żądanych wyjaśnień i wszelkiej pomocy (art. 92 § 2 pr. spółdz.)⁶⁶;
- obowiązek zarządu corocznego przekazywania podmiotowi przeprowadzającemu lustrację i walnemu zgromadzeniu informacji o realizacji wniosków polustracyjnych (art. 93 § 1b pr. spółdz.);

⁶⁶ Obowiązek ten sankcjonowany jest także na gruncie art. 267c pkt 2 pr. spółdz.

- obowiązek zarządu udostępnienia do wglądu – na żądanie członka spółdzielni – protokołu lustracji oraz wniosków polustracyjnych i informacji o ich realizacji (art. 93 § 2 pr. spółdz.);
- obowiązek rady nadzorczej przedstawienia najbliższemu walnemu zgromadzeniu – na żądanie członka spółdzielni – wniosków z przeprowadzonej lustracji (art. 93 § 4 pr. spółdz.);
- obowiązek organu spółdzielni oraz likwidatora udzielenia – na żądanie ministra właściwego do spraw budownictwa, planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa – informacji, danych i dokumentów, dotyczących organizacji i działalności spółdzielni mieszkaniowej, niezbędnych do dokonywania oceny zgodności z prawem i gospodarności działalności spółdzielni (art. 93a § 1 pr. spółdz.);
- obowiązek zarządu spółdzielni niezwłocznego przygotowania dokumentów niezbędnych do podjęcia przez walne zgromadzenie uchwały o podziale oraz udostępnienia ich członkom żądającym podziału (art. 108a § 2 pr. spółdz.);
- obowiązek zarządu dotychczasowej spółdzielni, by niezwłocznie, lecz nie dłużej niż w ciągu 60 dni, przygotować dokumenty niezbędne do dokonania podziału, o którym mowa w art. 108b § 1 pr. spółdz., i udostępnić je członkom żądającym podziału (art. 108b § 2 pr. spółdz.)⁶⁷;
- obowiązek zarządu spółdzielni powstającej w wyniku podziału, by w ciągu 14 dni od wyboru zarządu wystąpić z wnioskiem o wpisanie spółdzielni do Krajowego Rejestru Sądowego, a także obowiązek zarządu spółdzielni dotychczasowej, by wystąpić z wnioskiem o dokonanie w tym rejestrze wpisu o jej podziale (art. 110 pr. spółdz.);
- obowiązek zarządu spółdzielni (likwidatora) zgłoszenia do Krajowego Rejestru Sądowego otwarcia likwidacji spółdzielni i zawiadomienia o tym właściwego związku rewizyjnego, w wypadkach obligatoryjnej likwidacji spółdzielni przewidzianych w art. 113 § 1 pr. spółdz. (art. 113 § 2 pr. spółdz.);
- obowiązki likwidatora, który niezwłocznie po wyznaczeniu go powinien:
 - zgłosić do Krajowego Rejestru Sądowego wnioski o wpisanie otwarcia likwidacji spółdzielni, jeżeli nie zostało to jeszcze dokonane, i zawiadomić o tym związek rewizyjny, w którym spółdzielnia jest zrzeszona, oraz Krajową Radę Spółdzielczą;
 - powiadomić banki finansujące spółdzielnię oraz organy finansowe o otwarciu likwidacji spółdzielni;
 - ogłosić w Monitorze Spółdzielczym zawiadomienie o otwarciu likwidacji spółdzielni i wezwać wierzycieli do zgłoszenia wierzytelności w terminie 3 miesięcy od dnia tego ogłoszenia;
 - sporządzić plan finansowy likwidacji i plan zaspokojenia zobowiązań (art. 122 pr. spółdz.);

⁶⁷ Obowiązek ten sankcjonowany jest też na gruncie art. 267c pkt 5 pr. spółdz.

- obowiązek likwidatora, aby po zakończeniu likwidacji przedstawić walnemu zgromadzeniu do zatwierdzenia sprawozdanie finansowe na dzień zakończenia likwidacji (art. 126 § 1 pr. spółdz.), a w przypadku, gdy zwołanie walnego zgromadzenia napotyka poważne trudności, przedstawić sprawozdanie finansowe do zatwierdzenia związkowi rewizyjnemu, w którym spółdzielnia jest zrzeszona (art. 126 § 2 pr. spółdz.);
- obowiązek likwidatora polegający na tym, że po zatwierdzeniu sprawozdania finansowego na dzień zakończenia likwidacji likwidator zgłasza do Krajowego Rejestru Sądowego wnioski o wykreślenie spółdzielni z tego rejestru oraz przekazuje księgi i dokumenty zlikwidowanej spółdzielni do przechowania (art. 126 § 3 pr. spółdz.);
- obowiązek likwidatora wystąpienia z wnioskiem do sądu o ogłoszenie upadłości spółdzielni będącej w stanie likwidacji niezwłocznie po stwierdzeniu niewypłacalności spółdzielni (art. 131 pr. spółdz.).

10. Podsumowanie

Szereg przepisów ustawy Prawo spółdzielcze, zwłaszcza tych o charakterze gwarancyjnym, można powiązać z intencją ustawodawcy zapewnienia prawidłowego działania spółdzielni i ochrony słuszych interesów jej członków poprzez wyegzekwowanie od podmiotów zobowiązanych w strukturze spółdzielni standardu transparentnego działania. Poza normami *ius cogens*, nadzorem sądowym nad działaniem organów spółdzielni oraz normami zakładającymi interwencję związków rewizyjnych i Krajowej Rady Spółdzielczej ustawodawca zdecydował się, choć dopiero na późniejszym etapie obowiązywania ustawy Prawo spółdzielcze, wykorzystać w tym celu także instrument prawnokarnego odstraszenia zakładający kryminalizację niedopełnienia określonych obowiązków spółdzielczych. Przepisy karne ustawy Prawo spółdzielcze (art. 267b, 267c oraz 267d⁶⁸) weszły w życie 22.07.2005 r. Sankcjonują one na gruncie prawa karnego niedopełnienie następujących obowiązków wynikających z ustawy Prawo spółdzielcze:

1. poddanie spółdzielni lustracji,
2. współpraca z lustratorem,
3. udostępnienie członkom spółdzielni protokołu lustracji,
4. zwołanie walnego zgromadzenia, zebrania przedstawicieli albo grup członkowskich,
5. przygotowanie w terminie dokumentów dotyczących podziału spółdzielni,
6. zgłoszenie wniosku o upadłość spółdzielni,
7. prezentowanie danych prawdziwych.

Po analizie spektrum normatywnego obejmującego normy sankcjonowane na gruncie ustawy Prawo spółdzielcze i zestawieniu ich z normami sankcjonującymi

⁶⁸ W wyliczeniu pominięto art. 267a pr. spółdz. (działanie na szkodę spółdzielni), uchylony przez art. 2 ustawy z 9.06.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2011 r. Nr 133, poz. 767) z dniem 13.07.2011 r.

niedopełnienie obowiązków spółdzielczych na gruncie prawa karnego, w odniesieniu do typów czynów zabronionych z art. 267c oraz art. 267d pr. spółdz., nasuwa się wniosek, że odzwierciedlony w nich przez ustawodawcę sposób realizacji założenia, aby prawidłowy tok działania spółdzielni oraz słuszne interesy jej członków poddać ochronie poprzez odwołanie się do reżimu odpowiedzialności karnej jest obciążony pewnym deficytem. Kierując się potrzebą wzmocnienia funkcji ochronnej występów z art. 267c oraz 267d pr. spółdz., zwłaszcza w kontekście zapewnienia skuteczniejszej ochrony działalności spółdzielni oraz interesów jej członków, jak również potrzebą zapewnienia realizacji dyrektywy określoności typu czynu zabronionego oraz osiągnięcia skutku prewencyjnego w postaci zagwarantowania wyższego poziomu transparentności spółdzielni, można pokusić się o sformułowanie następujących wniosków *de lege ferenda*.

Po pierwsze, należy postulować włączenie do ustawowego opisu typu czynu zabronionego z art. 267c pkt 3 pr. spółdz. dwóch nowych desygnatów znamienia przedmiotu oddziaływania sprawcy. Chodzi tu o umożliwienie ścigania przypadków nieudostępnienia spółdzielcom wniosków polustracyjnych i corocznej informacji o ich realizacji. W efekcie proponowanej zmiany nastąpi pełniejsze zestrojenie normy sankcjonowanej wywodzonej z art. 93 § 2 pr. spółdz., zgodnie z którą zarząd obowiązany jest na żądanie członka spółdzielni udostępnić mu do wglądu: protokół lustracji, wnioski polustracyjne oraz informacje o ich realizacji, z normą sankcjonującą z art. 267c pkt 3 pr. spółdz., aktualnie ograniczoną do ścigania jedynie nieudostępnienia protokołu lustracji. Pozytywny efekt tej zmiany należy wiązać ze wzmocnieniem pozycji szeregowych członków spółdzielni zainteresowanych efektywną weryfikacją działania jej organów. Zaostrzenie konsekwencji prawnych odmowy realizacji obowiązków informacyjnych w kontekście wniosków polustracyjnych i informacji o ich realizacji będzie miało także swój skutek prewencyjny, gdyż przyczyni się do pełniejszego zagwarantowania transparentności działania spółdzielni.

Po drugie, mając na uwadze potrzebę zabezpieczenia w większym stopniu interesu tych członków spółdzielni, którzy zdecydowali się założyć nową spółdzielnię poprzez wydzielenie się ze starej, należy skorygować brzmienie regulacji dotyczących podziału spółdzielni. Propozycja zmiany odnosi się przede wszystkim do dwu-aspektowego rozszerzenia pola kryminalizacji wyznaczonego brzmieniem art. 267c pkt 5 pr. spółdz. W obecnym stanie prawnym ściganiu na podstawie tego przepisu podlegają członkowie zarządu, którzy nie przygotowują w terminie dokumentów dotyczących dokonania podziału spółdzielni zainicjowanego w trybie art. 108b pr. spółdz. Postulowana zmiana polegałaby na modyfikacji tego typu poprzez włączenie w jego zakres także przypadków nieprzygotowania w terminie dokumentów związanych z podziałem zainicjowanym w trybie art. 108a pr. spółdz. Wydaje się, że przypadki opieszałości w przygotowaniu wymaganej dokumentacji podziałowej (przeciągania w czasie) mogą dotyczyć na równi zarządów postawionych przed perspektywą wydzielenia się ze spółdzielni zainicjowanego w obu trybach, tj. art. 108a i art. 108b pr. spółdz.

Drugi aspekt korekty ustawowego opisu typu z art. 267c pkt 5 pr. spółdz. zakłada objęcie kryminalizacją, obok nieprzygotowania w terminie dokumentów podziałowych, także ich nieudostępnienia. Obowiązek udostępnienia dokumentów podziałowych członkom spółdzielni żądającym podziału jest zidentyfikowany zarówno w trybie podziału identyfikowanym z art. 108a pr. spółdz. (zob. § 2), jak i art. 108b pr. spółdz. (zob. § 2). Z dużą dozą prawdopodobieństwa można założyć, że niewykonanie tego obowiązku przez zarząd na równi utrudni przeprowadzenie podziału spółdzielni jak sabotowanie samego przygotowania dokumentów. Społeczna szkodliwość obu czynów wydaje się być zbliżona. Z tego względu należy postulować uzupełnienie opisu typu czynu zabronionego z art. 267c pkt 5 pr. spółdz. o dodatkową czynność sprawczą nieudostępnienia dokumentów w alternatywie nierozłącznej (lub) z ich nieprzygotowaniem, a następnie odniesienie tej zmiany do podziału spółdzielni z podstawy określonej zarówno w art. 108a pr. spółdz., jak i w art. 108b pr. spółdz.

Przy okazji zmian w treści art. 267c pkt 5 pr. spółdz. należy wskazać na potrzebę uściślenia terminu, w jakim zarząd jest zobowiązany w trybie podziału zainicjowanego z art. 108a pr. spółdz. przygotować dokumenty niezbędne do podjęcia przez walne zgromadzenie uchwały o podziale spółdzielni. Obecnie ustawa mówi o wykonaniu tego obowiązku niezwłocznie. Poprzestaje więc na posłużeniu się terminem niedookreślonym. Należy postulować korektę brzmienia art. 108a § 2 pr. spółdz. na wzór rozwiązania przyjętego w art. 108b § 2 pr. spółdz., gdzie termin „niezwłocznie” został uściślony poprzez wskazanie, że działanie niezwłoczne to takie, które nie może przekroczyć 60 dni. Zmiana podniosłaby z pewnością walor określoności postulowanego do zmiany art. 267c pkt 5 pr. spółdz., w którym posłużono się znamieniem „w terminie”.

Ponadto warto zwrócić uwagę na jeszcze jeden mankament uregulowania trybu podziału spółdzielni z art. 108a pr. spółdz., wymagający interwencji ustawodawcy. Mankamentem tym jest brak wskazania terminu, w którym miałyby się odbyć walne zgromadzenie podejmujące uchwałę o podziale. Na gruncie procedury podziałowej zainicjowanej na podstawie z art. 108a pr. spółdz. wprowadzenie wyraźnie określonego terminu, przed którego upływem zarząd miałby zrealizować obowiązek zwołania walnego zgromadzenia, z pewnością wzmocniłoby pozycję członków spółdzielni zmierzających do jej podziału. Proponowana zmiana pośrednio miałaby także pozytywny wpływ na kwestię dookreślenia granic odpowiedzialności karnej za czyn z art. 267c pkt 4 pr. spółdz. Dopełnienie znamienia blankietowego „wbrew przepisom ustawy” konkretnym terminem, po którego przekroczeniu aktualizowałaby się odpowiedzialność członków zarządu za niedopełnienie obowiązku zwołania walnego zgromadzenia, z pewnością podniosłoby walor określoności tego typu czynu zabronionego. Ułatwiłoby też stosowanie tego przepisu w praktyce organów ścigania i sądów karnych. Nie musiałyby już one wyczekiwać na moment wydania orzeczenia zastępczego, które pośrednio potwierdza wystąpienie nieuzasadnionej zwłoki po stronie zarządu spółdzielni.

Po trzecie, należy postulować korektę ustawowego opisu typu czynu zabronionego z art. 267d § 1 pr. spółdz., tak aby zdecydowanie wykluczyć z pola interpretacji

tego uregulowania możliwość ścigania za udostępnienie informacji niezwiązanych z działalnością spółdzielni i nieprawdziwych. Analiza warstwy deskryptywnej art. 267d pr. spółdz. prowadzi do wniosku, że ustawodawca nie powiązał w żaden sposób charakteru ogłaszanych, przedstawianych danych z obowiązkami, jakie ciążyą na gruncie prawa spółdzielczego na sprawcach tego występku, tj. członkach organów spółdzielni oraz likwidatorze. Może to rodzić w praktyce stosowania tego przepisu pokusę rozszerzania pola kryminalizacji wyznaczonego jego treścią poza *ratio* sprowadzające się do zagwarantowania rzetelnego i zgodnego z prawem działania organów spółdzielni. Jest to o tyle niebezpieczne, że art. 267d § 2 pr. spółdz. kryminalizuje także działanie nieumyślne. Za wyraźnym powiązaniem ścigania przypadków ogłoszenia albo przedstawienia danych nieprawdziwych z funkcjonowaniem spółdzielni (na wzór art. 267c pkt 2 pr. spółdz., art. 79 pkt 2 u.r. czy – jak to ma miejsce w odniesieniu do spółek – art. 587 § 1 k.s.h) przemawiają zatem względy gwarancyjne. Rozwiązaniem mogłoby być uzupełnienie ustawowego opisu typu czynu zabronionego z art. 267d § 1 pr. spółdz. znamieniem działania „wbrew przepisom ustawy” lub znamieniem „przy wykonywaniu obowiązków”.

Bibliografia

1. Buczkowski K., *Ochrona transparentności działania spółdzielni – wyniki badań aktowych spraw karnych*, Prawo w Działaniu 2025, t. 61, <https://doi.org/10.32041/pwd.6105>.
2. Buczkowski K., Bachmat P., *Ochrona transparentności działania spółdzielni*, Warszawa 2024, https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2025/01/2024_PrawoKiK_K_Buczkowski_P_Bachmat_Ochrona_transparentnosci_dzialania_spoldzielni.pdf.
3. Budyn-Kulik M., [w:] *Prawo karne materialne. Część ogólna*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2011.
4. Chrzanowski W., *Zarys prawa korporacji. Część ogólna*, Warszawa 1997.
5. Cudny Ł., [w:] *Prawo spółdzielcze i mieszkaniowe, Komentarz*, t. 6a, red. K. Osajda, Legalis/el. 2018.
6. Gersdorf M., [w:] M. Gersdorf, J. Ignatowicz, *Prawo spółdzielcze*, Warszawa 1985.
7. Gurgul S., *Upadłość spółdzielni mieszkaniowej, dewelopera i towarzystwa budownictwa społecznego. Komentarz*, Warszawa 2012.
8. Heropolitańska I., Tułodziecka A., Hryćków-Mycka K., *Komentarz do wybranych przepisów Prawa upadłościowego*, [w:] I. Heropolitańska, A. Tułodziecka, K. Hryćków-Mycka, P. Kuglarz, *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece oraz przepisy związane. Komentarz*, Warszawa 2021.
9. Jedliński A., *Podział spółdzielni w świetle nowych regulacji prawnych*, Państwo i Prawo 2002, nr 8.
10. Kwapisz-Krygel K., [w:] *Prawo spółdzielcze. Komentarz*, Warszawa 2014.
11. Mering T., *Pomiar jakości rządzenia (governance)*, [w:] *Nowe idee zarządzania publicznego. Wyzwania i dylematy*, red. E.M. Marciniak, J. Szczupaczyński, Warszawa 2017.
12. Petraniuk J., *Podział spółdzielni w świetle prawa polskiego*, Lublin 1997.

13. Pietrzykowski K., [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 4, *Prawo rzeczowe*, red. E. Gniewek, Warszawa 2012.
14. Pietrzykowski K., *Spółdzielnia a spółka handlowa*, cz. 1, *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego* 1991, nr 6.
15. Pietrzykowski K., *Spółdzielnie mieszkaniowe. Komentarz*, Legalis/el. 2018.
16. Pogonowski P., *Upadłość spółdzielni – podstawowe problemy prawne*, [w:] *Iustitia civitatis fundamentum. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Wiesława Chrzanowskiego*, red. H. Cioch, A. Dębiński, J. Chaciński, Lublin 2003.
17. Pohl Ł., *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2015.
18. *Spółdzielnie mieszkaniowe = patologie*, <http://oburzeni.pl/spoldzielnie-mieszkaniowe-patologia/>.
19. Stefaniak A., *Komentarz do ustawy – Prawo spółdzielcze*, [w:] *Prawo spółdzielcze. Ustawa o spółdzielniach mieszkaniowych. Komentarz*, Warszawa 2018.
20. Stepnowska-Michaluk M., *Likwidacja spółdzielni*, Sopot 2009.
21. *Upadek imperium*, <https://spoldzielniemieszkaniowe.org/upadek-imperium/>.
22. Witosz A., [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 21, *Prawo spółdzielcze*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020.
23. Witosz A., Witosz A.J., [w:] *Łączenie, podział i przekształcanie spółek handlowych*, red. A. Kidyba, Warszawa 2019.
24. Wróblewski S., *Ustawa o spółdzielniach z dnia 29 października 1920*, Dz. Ust. N. 111, poz. 733 wraz z rozporządzeniami wykonawczymi, Kraków 1921.
25. Wrzolek-Romańczuk M., [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 21, *Prawo spółdzielcze*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020.
26. Zakrzewski P., [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 21, *Prawo spółdzielcze*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020.
27. Zakrzewski P., *Cel spółdzielni*, *Kwartalnik Prawa Prywatnego* 2005, nr 1.
28. Zbiegień-Turzańska A., [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 21, *Prawo spółdzielcze*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020.